

AHİLİK TEŞKİLATI VE ESNAF ZÜMRELERİ ***AKHISM ORGANIZATION AND TRADESMAN GROUPS****Sefure DEVECİ******Özet**

** Doktora Öğrencisi, Tarih
Bölümü, Edebiyat Fakültesi,
Erciyes Üniversitesi
devecisefure@gmail.com

ORCID ID:
0000 0003 4760 7654

Phd Student, Department of
History, Faculty of Letters,
Erciyes University

* Bu çalışma, kısmen IV.
Uluslararası Ahilik
Sempozyumu'nda tebliğ olarak
sunulmuştur.

Başvuru Tarihi/ Received:
15.08.2021

Kabul Tarihi/Accepted:
05.11.2021

ISSN 2618-6217

Ahilik genel olarak birbirini seven, sayan esnafın, iş hayatında ahlaki kuralları esas alan bir esnaf teşkilatlanma modelidir. Ahilikte amaç; İslam inancı ile Türk örf ve adetlerini birleştirerek kişilerin dini, ahlaki, sosyal ve mesleki gelişimlerini sağlamak ve bu sayede toplumsal dengeye ve huzura kavuşmaktır. 13. yüzyıldan itibaren Anadolu' da yayılmaya başlayan Ahilik Teşkilatı sayesinde; Türk-İslam ahlakı yayılmış, Türklerin şehirleşme süreci hızlanmış ve Türkler egemen güç haline gelmişlerdir. Sonraki yüzyıllarda ise yerleşik hayata geçen ve İslamiyet'e uyum sağlayan Türk şehirlerinde mesleki faaliyetlere ağırlık verilmiş, genel ahlakla birlikte esnaf ve sanatkarların sahip olması gereken ahlaki değerler vurgulanmıştır. Hiç ölmeyecekmiş gibi dünya için, yarın ölecekmiş gibi ahiret için çalışmayı gaye edinen Ahilerin muhakkak bir iş sahibi olmaları gerekmektedir. Zira ekonomik bir meşguliyeti olmayan kişinin ahlakının da gelişmeyeceğine inanılırdı. Anadolu'da Ahiliğin kurucusu ve fikir babası olan Ahi Evran, esnaf ve sanatkarlara yön vermiş, halkın ekonomik durumunu iyileştirmek ve meslek sahibi olmaları için çalışmış, toplumun mutluluk ve refahı için bütün sanat kollarının yaşatılmasının gerekli olduğunu savunmuştur. Kendisi bir debbağ olan Ahi Evran başta debbağlık olmak üzere 32 çeşit mesleğin teşkilatlanmasını sağlamış ve hemen her şehirde sanayi sitelerinin kurulmasına öncülük ederek esnaf ve sanatkarları örgütlemiştir. Bu çalışmada, Ahilik Teşkilat Yapısı, Ahi Evran'ın teşkilatlanmalarına öncülük ettiği meslek grupları, bu mesleklerin içerikleri ve pirleri ile ahilik teşkilatında kabul görmeyen meslekler ve içerikleri anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahilik, Ahilik Teşkilat Yapısı, İş Bölümü, Meslekler, Meslek Pirleri.

Abstract

Ahi Community is a model of organization which is based on ethical rules in business life and in which tradesmen who love and respect each other in general. The aim of Ahi Community is to ensure the religious, moral, social, and professional development of people by combining the Islamic belief with Turkish customs and traditions, thereby achieving social balance and peace. Thanks to the Ahi Community, which started to spread in Anatolia since the 13th century, Turkish-Islamic morality spread, the urbanization process of the Turks accelerated, and the Turks became the dominant power. In the following centuries, professional activities were emphasized in Turkish cities that settled down and adapted to Islam, and moral values that tradesmen and craftsmen should have been addressed along with ethical behavior. People from this community who aimed to work for the world as if they would never die and work for the hereafter as if they would die tomorrow must have had a job. Otherwise, it was a common belief that the ethical behavior of a person who had no economic preoccupation would never develop. Ahi Evran, the founder and father of the idea of Ahi Community in Anatolia, guided tradesmen and craftsmen and endeavored to improve the economic situation of the people and to help them have a profession. He further argued that it was necessary to keep all branches of art alive for the happiness and welfare of the society. Ahi Evran, who was a tanner himself, promoted the organization of 32 different professions, especially tanning, and guided tradesmen, and craftsmen by leading the establishment of industrial areas in almost every city. This study attempts to provide detailed information about the structure of the Ahi Community, the occupational groups that Ahi Evran pioneered, the contents and leaders of these professions, and the professions and their contents that were not accepted in the Ahi Community.

Keywords: Ahi Community, Structure of the Ahi Community, Distribution of work, Professions, Professionals.

Giriş

1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra Anadolu'nun kapıları Türklere açılmıştır. Anadolu'nun kapılarının Türklere açılmasından Moğol istilasına kadar geçen sürede yaşanan ilk göç dalgası daha ziyade, Türk savaşçıların burada kendi alplik ve yiğitlik vasıf ve heyecanları için bir uygulama alanı; Türk halkının ise, daha iyi bir iklim gelme, otlak, yaylak ve kışlak aramaları için büyük bir fırsat olarak görülüyordu. Anadolu'ya gelenlerin çoğunluğunu her ne kadar asker ve hayvan yetiştiricileri oluşturuyor gibi görüle de bu gelenler arasında daha önce şehirlerde çeşitli sanat ve meslek dallarında faaliyet gösteren demirci, derici, dokumacı gibi meslek erbabı ile tüccar ve âlim kimseler de vardı. Bu sayede Türk toplumunun ihtiyaçlarını karşılayacak sanat ve zanaat zümreleri de bu göç dalgasıyla Anadolu'ya gelmiş oldu.

Türklerin Anadolu'ya göçü Türkistan'daki Moğol istilasıyla yeniden hız kazanmıştır. Bu yeni göç dalgası ile gelenlerin çoğunluğunu ise bu sefer o dönemde Türk-İslam uygarlığının önemli merkezlerinde (Buhara, Semerkand, Merv, Belh, Taşkent vb.) faaliyetlerde bulunan gelişmiş bir ekonomik hayata sahip esnaf, sanatkâr ve tüccarlar oluşturmaktaydı.

Birinci göç dalgasıyla birlikte yeni topraklarda kendini savunma ve kırsal kesimde hayatlarını devam ettirebilme; ikinci göç dalgası ile birlikte ise, kurulacak medeniyetin tamamlayıcı unsurları olarak iktisadi, siyasi ve sanatsal faaliyetlerin hayat bulacağı şehirlerin oluşumu öne çıkıyordu (Erdem,2008:4).

Türkler Anadolu'daki şehirlere yerleşirken bu bölgede el sanatları ve ticaret, özellikle Bizans Devleti loncalarına bağlı Rum ve Ermenilerin elindeydi. Sanatkâr ve tüccar Türklerin yerli sanatkâr ve tüccar karşısında tutunabilmeleri, onlarla rekabet edebilmeleri ancak yalnızca kendi aralarında bir teşkilat kurarak dayanışma sağlamaları; bu yolla kaliteli ve dayanıklı mal yapıp satmaları ile mümkün olabilirdi. Ahi Birlikleri işte tam da bu şartların tabii sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Erbaşı & Ersöz, 2011:35).

Ahi Birliklerinin ilk dönemlerdeki öncelikleri bir taraftan Bizans loncalarıyla rekabet edecek güçte bir iktisâdî mekanizmaya sahip olmak, gerektiğinde halkı Moğol saldırılarına karşı savaşa hazır duruma getirecek düzeyde askeri eğitim vermek, diğer taraftan esnaf ve sanatkârlara gündüz iş yerlerinde çırak, kalfa ve usta hiyerarşisi ile meslek öğretirken, akşamları ise toplandıkları ahi oturma toplantılarında ve zaviyelerinde fütüvvet ahlakının eğitimini vermek olmuştur (Karakaş, 2017: 5).

13. yüzyılda Anadolu'da kurulan ve başlangıçta çok işlevli kurumsal bir yapılanma olan Ahilik Teşkilatı, ilk dönemlerde yukarıda da zikredildiği üzere Anadolu'nun Türkleşmesi sürecinde önemli roller üstlenmiş, sosyal ve ekonomik işlevinin yanı sıra Türkiye Selçuklu ve Beylikler döneminde askeri ve siyasi boyutu da söz konusu olmuştur. Ancak Osmanlı

döneminde 15. yüzyıl sonlarına doğru, askeri, siyasi ve idari işlevlerinden arındırılarak sosyal ve ekonomik işlevleri belirgin hale gelmiştir. 18. yüzyıldan itibaren ise, isim değiştirerek “esnaf birlikleri” (Gedik/Lonca) şeklinde kurumsallaşmıştır. 20. yüzyılın başlarında ise çıkarılan bir yasayla gedik teşkilatları tamamen kaldırılmıştır (Gökbel, 2007:149-153).

Anadolu’da Ahilik Teşkilatı’nın kurucusu olan Ahi Evran (Şeyh Nâsirüddin Ebu’l-Hakayık Mahmud bin Ahmed el-Hoyi, 1171-1261) Selçuklu Sultanı I. Gıyâseddin Keyhüsrev zamanında, kayınpederi Evhâdüddin-i Kirmânî ile Anadolu’ya gelmiştir.

Ahi Evran, Konya’da Sultan’a yazdığı “*Letâif-i Gıyâsiye*”¹ adlı kitabını sunar. Kitabıyla ve kişiliğiyle Sultanın ilgisini ve beğenisini ve desteğini kazanan Ahi Evran 1205 yılında Kayseri’ye gelir ve burada bir Debbağhâne kurar. Debbağları, ayakkabıcı ve saraç esnafını çevresine toplayıp örgütleyerek bu organizasyonun başkanı olmakla kalmaz diğer sanatkârları da içine alan büyük bir sanayi sitesi kurulmasına öncülük eder. Her sanat dalının bir araya toplandığı bu siteler Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubad zamanında diğer şehirlerde de kurulmaya başlanır. Bir süre sonra çeşitli kollara ayrılan sanat dalları gelişerek, Ahi Birlikleri’nin geniş bir organizasyon haline gelmesini sağlamıştır Ahi Evran kendi mesleği olan debbağlıktan başka 32 çeşit esnaf ve sanatkârların da lideri olmuştur.

Ahi Evran’ın Selçuklu Sultanı II. İzzettin Keykavus’a sunduğu “*Letâif-i Hikmet*”² adlı eserinde halkın ihtiyaçları belirlenmekte, bu ihtiyaçların karşılanması, istihdamın, kaliteli bol ve ucuz üretimin artırılması sırasında çıkabilecek sorunlara karşı tedbirlerin neler olması gerektiği şöyle anlatılmaktadır:

“Allah insanı, medenî tabiatlı yaratmıştır. Bunun açıklaması şudur: Allah insanları yemek, içmek, giyinmek, evlenmek, mesken edinmek gibi çok şeylere muhtaç olarak yaratmıştır. Hiç kimse kendi başına bu ihtiyaçları karşılayamaz. Bu yüzden demircilik, marangozluk, dericilik gibi çeşitli meslekleri yürütmek için çok insan gerekli olduğu gibi, bu meslek dallarının gerektirdiği âlet ve edevatı imal etmek için de birçok insan gücüne ihtiyaç vardır. Bu yüzden toplumun ihtiyaç duyduğu ürünlerinin üretimi için lüzumlu olan bütün sanat kollarının yaşatılması şarttır. Bununla da kalmayıp, insanların sonradan doğacak ihtiyaçlarını karşılamak için yeni sanat dallarının meydana getirilmesi gerekmektedir.” (Demir, 1998:16-17).

Ahi Evran’ın göre, toplumun ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için toplumun büyük bir kesiminin sanata yönlendirilmesi ve her birinin belli bir sanat dalıyla meşgul olması gerekir.

¹ *Letâif-i Gıyâsiye* dört ciltten oluşmaktadır.

² Sultanlara ve yöneticilere nasihat verici ve “*Siyasetname*” türü bir eserdir.

1. Ahiliğin Ana Kaynakları

Ahilik ile ilgili yapılacak herhangi bir çalışmada başvurulacak ana kaynaklar şunlardır:

1. Fütüvvetnâmeler
2. Şecerenâmeler
3. İcâzetnâmeler
4. Arşiv Vesikaları (*Belgeler, Berat, Vakfiye Kayıtları, Kadı Sicilleri vb.*)
5. İbn-i Battûta Seyehatnâmesi
6. Evliya Çelebi Seyehatnâmesi

Bu çalışmada kullanılan ana kaynaklar ise Fütüvvetnâmeler ve Şecerenâmeler olmuştur.

1.1. Fütüvvetnameler

Kelime anlamı; “1. Gençlik, delikanlılık 2. Kerem, sehâvet, cömertlik 3. Mertlik, yiğitlik, mürüvvet” (Şemseddin Sâmî, 1317:983) olan Fütüvvet, terim anlamıyla “herhangi bir karşılık beklemeksizin başkalarına yardım ve iyilik etmek, başkalarını kendine tercih edip onların menfaatini kendi menfaatinden üstün tutmak, toplumun ve fertlerin mutluluğu ve kurtuluşu için kendini feda etmek” (Köksal, 2006:72.) gibi anlamlara gelmektedir.

Fütüvvet, konukseverliğin, yiğitlik, cömertlik ve fedakârlığın en yüksek mertebesidir. Ahilik ile fütüvvet aynı şey olmamakla beraber, fütüvvet inancı ahiliğin ana kaynağıdır. Ahiliğin ana yasası hükmündedir.

Fütüvvet prensiplerini kabul eden ahiler bu ilkeleri hayatlarının her alanında yani işinde, sanatında, ticaretinde, zaviyesinde, özel yaşamında uygulamışlardır.

Fütüvvetnâmeler, fütüvvet inancının tarihçesini, adap ve erkânını, fütüvvet ehlini fütüvvetten çıkartacak davranışların neler olduğunu, hırfet ehli (esnaf) ve pirlarını anlatan eserlerdir.

Arapça, Farsça ve Türkçe kaleme alınan fütüvvetnâmeler, tarihi süreç içinde üç kısma ayrılmıştır;

1. *Sûfî Fütüvvetnâmeleri (9.-13. yüzyıllar)*: Günümüze ulaşan en eski sûfî fütüvvetnâme, *Ebu Abdurrahman es-Sülemî (Ö. 412/1021)*'nin Arapça olarak kaleme aldığı “*Kitâbü'l-Fütüvve*” dir (Ocak, 1996:264-265). Sülemî bu eserinde Fütüvvet kavramını sûfî çerçevede ele almış ve Fütüvvet ahlâkını beş bölümde açıklamış, her ahlâkî özelliği de hadis veya mutasavvıf menkıbeleriyle, veciz sözleriyle desteklemiştir (Aydınlı, 2011:20).

2. *Fütüvvet Teşkilâtına Ait Fütüvvetnâmeler (13.-14. yüzyıllar)*: Bu manada ilk fütüvvetnâme, *Şehâbeddin es-Sühreverdî (Ö. 632/1234)*'nin kaleme aldığı “*Risâletü'l-Fütüvve*” dir. Sühreverdî bu eseri ile fütüvvetnâmelerin tarihinde bir kurum olarak fütüvvet teşkilâtının nizamnâmeleri özelliğini taşıyan fütüvvetnâme türünü başlatmış, Onun bu eserinden sonra bu tür fütüvvetnâmelerin sayısı da artmıştır.

3.Ahi Loncaları Fütüvvetnâmeleri ((13.-16. yüzyıllar): Ahilik teşkilatının Anadolu'da kurulup yayılmasıyla birlikte ortaya çıkan fütüvvetnâme türüdür. Bu fütüvvetnâme türü üzerinde en iyi çalışmayı yapan, bazılarının tıpkibasımını ve yeni harflerle çevirisini yapan Abdülbâki Gölpınarlı olmuştur. Gölpınarlı'nın Türkçeye çevirmiş olduğu beşi Farsça biri manzum, biri Arapça olan bu fütüvvetnâmelerde fütüvvet kurumunun adap ve erkânı anlatılmaktadır (Ocak, 1996:264-265)

Ahilik kurumu ile alakalı Anadolu'da kaleme alınan Türkçe fütüvvetnâmeler de vardır. Bu Türkçe fütüvvetnâmelerin ilki *Yahya b. Halil b. Çoban Burgazî* tarafından tahminen 13.yüzyılda kaleme alınan "*Çobanoğlu Fütüvvetnâmesi*" dir (Aydın, 2011:21).

Bu eserlerin çoğunluğu fütüvvet adap ve erkânından bahsederken diğer kısmı ise bir esnaf topluluğundan bahsetmiştir. Esnaf topluluklarından ve mesleklerden bahseden birçok fütüvvetnâme vardır. Deri ve dericiler hakkında 1682 yılında soru-cevap şeklinde kaleme alınmış olan "Fütüvvetnâme-i Tabbahân" buna örnek teşkil etmektedir³ (Öztürk, 2012:170-171)

Çalışmanın konusu "*Ahilik Teşkilatı ve Esnaf Zümreleri*" olduğu için ana kaynaklarımızdan olan fütüvvetnâmelerin "*Ahi Loncaları Fütüvvetnâmeleri*" türünden istifade edilmiştir. Yukarda da zikredildiği üzere bu alanda yapılmış en iyi çalışmalardan olan Abdülbâki Gölpınarlı'nın fütüvvetnâmeler ışığında hazırladığı "*İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı*" adlı eserinden ve Ali Torun'un "*Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvet-nâmeler*" adlı eserinden istifade edilmiştir.

1.2. Şecerenâmeler:

Şecere; "1. Bir tek ağaç, 2. Bir sülâle ve hanedanın ced i'lâsından bede' ile sûret-i teş'ibini gösterir cedvel ki hey'et-i umûmiyyesi dalı budaklı bir ağaç sûretine müşâbihdir, silsile, silsilenâme"⁴ (Şemseddin Sâmî, 1317:770).

Şecerenâme ise bu soyağacını gösteren kitap ya da yazıdır. *Silsilenâme* veya *Ensab Kütüğü* de denilir.

Şecere tanımı böyle ise de çalışmanın ana kaynakları olan incelediğimiz ahi şecerenâmelerinde silsile kısmı fazla yer tutmamış bazen soy kütüğünün hiç verilmediği görülmüştür (Köksal, 2008: XI).

Ahi şecerenâmelerinin yazılmasının ana sebepleri olarak; Ahilerin sanatlarının inceliklerini, kutsallığını, bu sanatı icra edenlerin dikkat etmesi gereken hususları ayrıntılı bir şekilde anlatmak ve ahi şeyhlerinin kerametlerini açıklamak istemeleri olarak sıralanabilir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, Ahi Baba ve Ahi Evran Tekkesi post-nişîni olabilmenin şartlarından biri de Şecere sahibi olmaktır. (Hacıgökmen, 2007:111-112)

³ Fütüvvetnâme-i Çitsazan, Fütüvvetnâme-i Ahengerân vb.

⁴ Özetle Şecere: Bir sülâle ve bir hükümdar ailesinin ta ilk ceddinden başlayarak bütün kolları ve evlatlarını gösteren ağaç şeklindeki şematik resim.

Şecerenâmeler 13. yüzyılın sonlarında görülmeye başlanmış, 14. yüzyıl başlarından itibaren de Anadolu'da çok çeşitlilik arz etmiştir. Bu dönemde Ahilere ait birçok şecerenâme yazılmıştır.

Bu çalışmada Kırşehir Müzesi'nde bulunan altı ahi şecerenâmeleri'nden istifade edilmiştir⁵. Adı geçen mevcut altı şecerenamenin tarihleri ve içerikleri kısaca şu şekildedir;

1. Şecerenâme: Ahi Musa Şecerenâmesi (H.1247/M.1832)
2. Şecerenâme: Farsça Ahi Sinan Şecerenâmesi (H.876/M.1471)
3. Şecerenâme: Türkçe Ahi Sinan Şecerenâmesi (H.876/M.1471)
4. Şecerenâme: (H.1107/M.1695)
5. Şecerenâme: (H.1261/M.1845-1846)
6. Şecerenâme: (Tarih yok)

Bu şecerenâmelerin içerdiği konular şunlardır;

- Menkıbe (Ahi Evran'a adının ve ahiliğin verildiğini anlatan Hz. Muhammed (S.A.V)'e ve sahâbelere dayanan menkıbeler)
- Soyağacı (Hz. Âdem (A.S)'dan başlayıp Ahi Evran Hazretlerine kadar süren soyağacı)
- Fütüvvet Silsilesi (Ahi Evran Hazretlerinden başlayıp adı geçen Ahi şeyhine kadar -Ahi Sinan, Ahi Musa vb.- devam eden silsile)
- Kerametler (Ahi Evran'ın ve Şeyh olan kişilerin kerametleri)
- Ahi'de bulunması gereken özellikler
- Fütüvvet ehlinin uyması gereken kurallar
- Kurallara uyulmadığı takdirde verilecek cezalar
- Çalışmanın, alın terinin önemi ve gerekliliği
- Şedd kuşanma ritüelleri
- Çırak-Kalfa-Usta-Pir ilişkisi
- Ahilik Teşkilatındaki görevli kişilerin kârdan alacakları hisse dağılımı
- Mesleğin hususiyetleri, debbağ esnafının yapması gerekenler
- Debbağlık sanatına övgüler
- Meslekler ve bu mesleklerin Pirleri

Çalışmanın konusu Ahilik Teşkilat Yapısı ve Esnaf Zümreleri (Meslek Gurupları) olduğu için, çalışmanın ana kaynaklarında adı geçen meslek gurupları ve bu mesleklerin kurucusu olan pirlерinin isimleri tek tek tespit edilmiş, fütüvvetnâmelerde geçenler ayrı şecerenâmelerde geçenler ayrı bir tablo haline getirilmiş ve ayrıca bu mesleklerin içerikleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

Çalışmanın son kısmında ise, Fütüvvet verilmeyen meslekler ve sebepleri de tespit edilmeye çalışılmıştır.

⁵ Belgelerin birer nüshası Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Araştırma Merkezi arşivinde bulunmaktadır. Çalışmada adı geçen belgelerden ve ayrıca bu belgeleri okuyup, sadeleştiren ve yayına hazırlayan Fatih Köksal, Orhan Kurtoğlu, Hasan Karaköse ve Özer Şenödeyici'nin ortak eserleri "Kırşehir Müzesi'ndeki Ahilik Belgeleri Ahi Şecerenâmeleri, Beratlar, Vakfiyeler" adlı eserden de istifade edilmiştir.

1.3.İcâzetnâmeler:

İcâzetnâme; Osmanlılar'da ve Doğu İslâm ülkelerinde, medrese ve tekke mensuplarıyla sanat erbabından eğitim ve öğrenimlerini tamamlayanlara üstatlarının verdiği yazılı belgeye denir.

Kullanıldıkları alana ve konularına göre icâzetlerin başlıcaları şunlardır:

- İlmî İcâzet
- Hadis İcâzeti
- Fennî İcâzet
- Tarikat İcâzeti
- Mânevî İcâzet
- Sanat ve Meslek İcâzeti.

Ahilik ve Esnaf zümreleri ile ilgili icâzet türü olan Sanat ve Meslek İcâzeti; Bilgiden daha ziyâde iş, sanat ve beceriye dayalı üretim ve hizmet erbabı arasında kendi özel eğitimleri sonunda verilenlerdir.

İcâzetlerin içeriği şu unsurlardan oluşmaktadır;

- İcâzetin başında Besmele, ALLAH (cc)'a hamd, Hz. Peygamber (S.A.V.)'e salât-ü selâm, Ashâba dua ve kelime-i şehâdet,
- Konunun ehemmiyeti ve ciddiyeti anlatılır,
- Öğrencinin adı kaydedilerek elde ettiği ehliyet tanıtılır,
- Üstâd kendi adını belirtir ve okuttuğu kitabı, öğrettiği ilim veya sanatı, verdiği irşad hizmetini kimden ve hangi yolla aldığını, sened veya silsilesi ile birlikte anlatır,
- Üstâd; kazandığı ehliyeti yürütmesi için öğrenciye izin verdiğini ifade eder, devrettiği hakkı nasıl kullanacağına dair ona yol gösterir ve öğrencisinin kendisine dua etmesini ister,
- Hocanın imzası veya mührü

İcâzetnâmeler, kurumsal ve resmî değil şahsî ve sivildirler ayrıca bazı sanat ve meslek icâzetleri dışında bütün icâzetler Arapça olarak yazılmıştır (Akpınar, 2000:393-400).

1.4. Arşiv Vesikaları

Arşiv; belli bir konuya âit biriktirilmiş eski ve önemli evrak, defter, senet ve belgeler (Örneğin; Osmanlı Arşivleri) (TDK Sözlüğü, 2018)

Ahilik ve esnaf zümreleri hakkında bilgi edinebileceğimiz arşiv vesikalarından bazıları şunlardır;

- Belgeler
- Beratlar
- Fermanlar
- Vakfiye Kayıtları
- Tezkire-i Ruhsât-ı Esnaf Defterleri⁶

⁶ *Tezkire-i Ruhsât-ı Esnâf Defterleri* Erciyes Üniversitesi KAYTAM Arşivi'nde bulunan bir belge türüdür. Bu belgeler temelinde yapılan ilk çalışmalar şunlardır;

- (Erdem, Deveci,2012),
- (Erdem, Deveci,2014),
- (Erdem, Deveci,2015).

- Kadı Sicilleri vb.

1.5. İbn-i Battûta Seyehatnâmesi

Seyâhat-nâme; “Gezi mektubu, gezi eseri” mânasına gelir. Arapça “gezmek, gezi” anlamındaki *seyâhat* ile (aslı siyâhat) Farsça “*risâle, mektup*” anlamına gelen *nâme* kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır.

Dünyanın önemli gezginlerinden sayılan İbn Battûta seyahatnâmesinde kendinden önce yazılmış seyahatnâmelerden farklı olarak, ülke ve beldelerin özelliklerinden çok insanların ve halkların durumları, sosyal ve iktisâdî hayatları, inanç ve gelenekleriyle ilgili bilgiler vermiş, bundan dolayı seyahatnâmesi tarih, coğrafya ve edebiyat yönünden olduğu kadar etnografik, antropolojik, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik açılardan da büyük bir değer taşımaktadır. Seyahatleri 1325 yılından başlayarak otuz yıl kadar sürmüş olan İbn Battûta’nın gezdiği yerler arasında Türkiye, Hindistan, Çin, Endülüs, Batı Sudan, Cezayir, Tunus, Libya, Mısır gibi ülkeler sayılabilir (Yazıcı, 2009:9-10).

Ahilerin Anadolu’da meskûn Türkmenlerin her vilayet, belde ve köyünde var olduklarından bahseden İbn Battûta, şehirlerdeki Ahi zaviyelerinden başka küçük bir köyde veya dağ başında bile ahi zaviyelerinin görülebileceğini ancak Anadolu seyahatinde kendisinin bizzat ziyaret ettiği veya mensuplarıyla görüştüğü on sekiz Ahi zaviyesinin ismini zikretmiştir. (İbn Battûta’nın ziyaret ettiği Ahi zaviyeleri: Antalya, Burdur, Gölhisar, Milas, Denizli, Konya, Aksaray, Niğde, Kayseri, Sivas, Gümüşhane, Erzincan, Erzurum, Tire, Manisa, Balıkesir, Bursa ve Gerle) (Şeker, 1993:86-87).

İbn Battûta Anadolu seyahati esnasında tanıştığı Ahiler hakkında bilgi verirken “*Ben dünyada onlardan daha ahlaklısını ve erdemlisini görmedim. Şehirlerine gelen yabancıları misafir etme, onlarla ilgilenme, yiyeceklerini ve konaklayacakları yeri sağlama, onları eşkıyanın ve vurguncuların ellerinden kurtarma, şu veya bu sebeple haydutlara katılanları temizleme gibi konularda bunların eşine dünyada rastlanmaz*” şeklinde takdir edici ifadeler kullanmıştır (Aykut, 2000:404).

İbn Battûta Ahilik, Ahiler ve Ahi Zaviyeleri hakkında detaylı bilgiler verirken esnaf zümreleri hakkında Evliya Çelebi Seyahatnâmesi’nde olduğu gibi herhangi bir esnaf listesi vermemiştir.

1.6. Evliya Çelebi Seyehatnâmesi

Eserin asıl adı Târîh-i Seyyâh Evliyâ Efendi olup Evliya Çelebi’nin 1630-1681 yılları arasında İstanbul’dan başlayarak Osmanlı Devleti topraklarında ve komşu ülkelerde yaptığı seyahatlerini anlattığı on ciltlik eseridir.

Evliya Çelebi, Seyahatnâme’sinde, Osmanlı Devleti’nin âdetâ fizikî yapısını yazıya dökmüştür. Ana hatlarıyla “tarih”, “mekân” ve “halk” olmak üzere üç katmandan oluşan şehir tasvirlerini yaptığı yolculuklarını belirli bir şema dâhilinde anlatmaktadır. Şehirlerin coğrafi konumu ve

tarihçesi, yapılar (tarihçesi, mimari değeri ve önemi, o anki durumu), ahali (yaşam tarzı, karakteri ve eğitim düzeyi, dili, âdet ve görenekleri, giyimi, oyunları, sanatları vb.) ve mesireler ile ziyaretgâhlar olarak gruplandırılabilir bir çerçeve içinde ele almıştır (Tezcan, 2009:16-17).

Evliya Çelebi'nin eserinde "Meşhur Esnaf Alayı, İstanbul ve İstanbul'a Bağlı Bulunan Askerler ve Esnaf" başlığıyla verdiği esnaf zümreleri, Padişah fermanı üzerine İstanbul'un dört mevleviyet yerinde bütün sanat erbabı 57 fasıl olup, tamamı 1100 sanattır. Bunların toplanmasına memur olanlar, bütün vezirlerin vükelânın çavuşlardan başlayarak bütün esnafları tek tek zikreder, Meşhur Esnaf Alayı'nda adı geçen esnaf zümreleri geçit sırasına göre şunlardır (Evliya Çelebi, 1969:208-333);

"Alay Çavuşları, Tahir Subaşı yani Çöplük Subaşı, Gılman Hademeleri Esnafı, Acemi Oğlanları Esnafı, Arayıcılar Esnafı, Mezar Kazıcılar Esnafı, Lağamcılar Esnafı, Salâhorlar Esnafı, Baltacılar, Lağımcıbaşı Esnafı, Asebaşı Esnafı, Şehir Subaşı Esnafı, Amansız İkinci Esas Esnafı, Amansız Cellatlar Esnafı, Yankesici Esnafı, Kara Hırsız Esnafı, Gidiler (Deyyus, Pezevenk), Kasımpaşa Mukallderi Esnafı, Ahlaksız Gençler Esnafı, Arap Seyisler Esnafı, Mekkârî yani Kiracılar Esnafı, İstanbul Bekçileri Esnafı, Alemdar ve Sancakdarlar Esnafı, Postacılar Esnafı, Molla Muhzırları Esnafı, Âyân, Beylerbeyleri ve Vezirler İmamları, Hatibler, Kadı Mollalar Esnafı, Büyük Şeyhler, Vâizler Esnafı, Nasihatçı ve Tefsirciler, Muhaddisler, Müezzinler, Sûfîler, Mütevelliler Esnafı, Şeriat Kapıcıları, Şer'iyye Mahkemeleri Mukayyitleri, Resûlullah Naathânları, Kur'an-ı Kerîm Hâfızları, Yazıcı Esnafı, Sahhaflar, Şâirler Esnâfi, Paşa-Vezirler ve Âyânın Medahları, Hânendeler Esnafı, Münecimler, Remilciler, Sanatkârlar Nakibleri, Tarik Ehli Reisleri, Sanat Ehli Şeyhleri, Sanat Ehli Çavuşları, Sanat ve Tarik Ehlinin Hademeleri, Cenaze Pekleri Esnafı ve Ölü Yıkayıcılar, Ebced Okuyan Çocuk Mektepleri Hocaları, Dilenci Şeyhleri Esnafı, Arasat Şeyh Esnafı, Talebe Esnafı, Hz. Peygamberin Temiz Sülalesinden Mübarek Seyyidler, Hekimbaşı Esnafı, Hekimler Esnafı, Göz Doktorları Esnafı, Dükkansız Tutuyacılar Esnafı, Macuncular Esnafı, Cerrahlar Esnafı, İlaç İçkileri Esnafı, Gülsuyucular Esnafı, İlaç Yağları Esnafı, Tımarhaneciler Esnafı, Tımarhane Hademeleri Esnafı, Çiftçiler Esnafı, Bağ Bekçileri Esnafı, Meyva Ağaçları Aşıl原因lar Esnafı, Sebzevatçı Esnafı, Ekmekçi Esnafı, Yeniçeri Ekmekçisi Esnafı, Tuzcular Esnafı, Çörekçiler Esnafı, Börekçiler Esnafı, Gevrekçi Esnafı, Kâkeçiler Esnafı, Kurabiyeci Esnafı, Simitçi Esnafı, Kaâifçiler Esnafı, Şehriyeciler Esnafı, Lokmacılar Esnafı, Gözlemciler Esnafı, Dergâh-ı Ali Yençeri Sakaları Esnafı, Şehir Sakaları Esnafı, Arka Sakası Esnafı, Değirmenciler Esnafı, Uncu Esnafı, Un Elekçileri Esnafı, Buğday Çalkalayıcılar Esnafı, Kalburcu Esnafı, Elekçi Esnafı, Nişastacı Esnafı, Güllaççı Esnafı, Peksimet Emîni ve Peksimetçi Esnafı, Deve Sürücülere Esnafı, Meş'aleciler Esnafı, Yola Giden Şatırlar Esnafı, Karadeniz Gemicileri Esnafı, Kalafatçılar Esnafı, Urgancılar Esnafı, Kendirciler Esnafı, Yelkenci Esnafı, Ziftçi ve Katrancı Esnafı, Serenci Esnafı, Tulumbacı Esnafı, Puslacılar Esnafı, Kum Saatçileri Esnafı, Haritacı Esnafı, Deniz Dalgıçları Esnafı, Günbaşı Ağaları Esnafı, Arpa ve Buğday Navluncuları Esnafı,

Karadeniz Bezirgânları Esnafı, Akdeniz Reisleri Esnafı, Akdeniz Marangozları Esnafı, Pirinççi Bezirgânları Esnafı, Kınacılar Esnafı, Ketenciler Esnafı, Şekerciler Esnafı, Kahveciler Tüccarı Esnafı, Bezirgânbaşı Esnafı, Kasap Esnafları, Salhaneciler Esnafı, Küçük Kasap Esnafı, Yahudi Kasapları Esnafı⁷, Mandracılar Esnafı, Çiftlik Esnafı, Ağılcılar Esnafı, Çoban Esnafı, Sütçüler Esnafı, Koyun Sütü Esnafı, Peynirci Esnafı, Kaymakçı Esnafı, Yoğurtçubaşı İşyeri Esnafı, Bütün Yoğurtçular Esnafı, Telemeciler (Bir tür peynir) Esnafı, Mumcu Esnafı, Sultânî Balmumu İşyeri, Balmumu Tüccarları, Atmeydanı Kasapları Esnafı, Yedikule Kanaracıları (Kasap çengeli) Esnafı, Bahçekapısı Kanaracıları (Kasap çengeli) Esnafı, Atmeydanı Baruthanesi Esnafı, Yeniçeri Mandracıları Esnafı, Arslancılar Esnafı, Ayıcılar Esnafı, Başcı Esnafı, Koyun Sütü Sağan Esnafı, Sığır Pastırmacıları Esnafı, Pastırma Tâcirleri Esnafı, Kirişçi Esnafı, Kirişçi Tüccarları, Tutkalcı Esnafı, Koyun Ciğercileri Esnafı, İşkenbeci Esnafı, Sirkeci Esnafı, Turşucular Esnafı, Sarmısakçı Esnafı, Soğancılar Esnafı, Aşçılar Esnafı, Kebapçı Esnafı, Esirhâne Emâneti, Esirci Bezirgânları Esnafı, Tuz Emîni Esnafı, Baruthâne Emîni, Osmanlı Darphânesi Emîni, Kefere Sirkeçileri, Kalcılar Esnafı, Kehleciler Esnafı, Rumelindeki Para Kesilen Yerler, Gümüş Arayıcılar Esnafı, Çoka Emîni Esnafı, Arpa Anbarı Emîni Esnafı, Kiler Emîni Esnafı, Odun Anbarı Emîni, Otluk Anbarı Emîni, Tavuk Emîni Esnafı, Mutbak Emîni Esnafı, Şehir Emîni Esnafı, Çardak Emîni Esnafı, Çardak Çorbacısı Esnafı, Çardak Nâibi, Muhtesib Ağa, Atpazarı Emîni Ağa, At Canbazları Esnafı, At Tellalları Esnafı, At Meyancıları Esnafı, Nüzûl Emîni, Tersâne Emîni, Pencik Emaneti, Gümrük Ağası Esnafı, Bakkallar Esnafı, Çeşitli Yağcı Esnafı, Şirloguncular Esnafı, Balcılar Esnafı, Sebzeçiler Esnafı, Sabuncular Esnafı, Pastırmacılar Esnafı, Leblebiciler Esnafı, Pazarbaşı Yemişçileri Esnafı, Bahçıvan Esnafı, Karpuzcu Manavı Esnafı, Meyvacılar Esnafı, Kılıççılar Esnafı, Zırhçıbaşı Esnafı, Okçu Esnafı, Hançerciler Esnafı, Kalafatçılar Esnafı, Kıncılar Esnafı, Sağrıçılar Esnafı, Ateş Saçan Fişenkçiler Esnafı, Demir Kaynakçıları Esnafı, Kundakçı Esnafı, Vezneciler Esnafı, Tüfenkçiler Esnafı, Tabancacılar Esnafı, Tüfenk Açıcıları Esnafı, Havâi Fişenkçiler Esnafı, Barutçu Esnafı, Fitolciler Esnafı, Demirciler Esnafı, Nalkesen Demirciler Esnafı, Mıhçılar Esnafı, Çivi Enseri Esnafı, Küçük Çivi Esnafı, Kantarcılar, Teraziciler, Eyeciler, Keserciler, Destreciler, Burgucular, Kömürcüler, Kömür Gezdircileri, Demirciler Serçeşmesi, Gemciler, Ok Ucu Yapanlar, Kilitçiler, Özengiciler, Nalçacılar, İğneciler, Demir Çekenler, Hurda Demir Satanlar, Nalbantlar, Kazancıbaşı, Taşçılar, Çarıkcılar, Kazan Tâcirleri, Kalaycılar, Kuyumcu Esnafı, Cevâhirci Bezirgânları Esnafı, İncici Esnafı, Cevâhirci Kuyumcuları Esnafı, Saatçi Esnafı, Sikkezenbaşı Esnafı, Damgacıbaşı Esnafı, Kuyumcu Bilirkişileri Esnafı, Halis Altın ve Gümüş Tizabcıları, Mücevheratçılar, Elmas Traş Ediciler, Hakkâk Esnafı, Mühür Kazıcılar Esnafı, Heykel ve Gümüş Kazanlar, Kuyumcu Kalemkârları, Sırmakeşler Esnafı, Demir Tel Çekenler Esnafı,

⁷ Pirleri yoktur. Müslümanın kestiği eti yemezler. Ama diğer kasaplara rağmen kendilerini fevkalade süslerler. Acaip şakalar yaparak geçerler. 55 dükkân, 200 neferlerdir.

Potacı Esnafı, Böreciler Esnafı, Civacı Esnafı, Sarı Pirinç Borucuları Esnafı, Çeşitli Divitçiler Esnafı, Tenekeci Esnafı, Bıçakçı Esnafı, Dökmecibaşı Esnafı, Kalay Dökmecileri Esnafı, Kurşun Berber Köserecileri Esnafı, Yayıbaşı Esnafı, Okçubaşı Esnafı, Zenberekçiler Esnafı, Sapanacı Esnafı, Tâlimhâneci Esnafı, Kemankeşler Esnafı, Tirandazlar Pehlivanları, Zehgirciler Esnafı, Matrakçılar Esnafı, Güreşçi Pehlivanlar Esnafı, Avcılar Esnafı, Kuşu Kuş İle Avlayanlar, Yelpazeciler Esnafı, Sorğuççular Esnafı, Kuşbâzlar⁸, Tavukçu Esnafı, Serçe ve Diğeri Kuşlar Esnafı, Bülbülcüler Esnafı, Terziler Esnafı, Dolamacı Terzileri Esnafı, Kapamacı Esnafı, Pamuk Atıcılar, Kadın Takyecileri Esnafı, Kavukçu Esnafı, Kellepuş Esnafı, Yorgancılar, Zencif Ütücüsü, Gömlekçiler, Tülbentçi Esnafı, Yağlıkçı Esnafı, Örucüler Esnafı, Kumaş Dokuyucu Esnafı, İbrişimciler Esnafı, İpek Düğmeciler Esnafı, Çadırcılar Esnafı, Çadır İçi Yayıcıları, Koloncular Esnafı, Kürkçü Esnafı, Samur Kalpakçıları, Samur Bezirgânları, Kuş Avcıları, Parsçibaşı Esnafı, Arslancılar Kethüdası, Debbağlar Esnafı, Sağrıciyân Esnafı, Tirşeciler Esnafı, Keçeciler Esnafı, Yeniçeri Keçecileri, Moytaf Esnafı, Debbağ Tüccarları, Pâreci Tüccarlar, Makbul Saraç Esnafı, Kaltakçı Esnafı, Tirkeşçiler (Ok Atanlar), Gedeleşçiler (Gedeleş: Yay konulan mahfaza), Teyelticiler (Teyelti: Eğer altına konulan kaba kebedir), Debeciler (Debe: Yağ Kabı) Esnafı, Sofracılar Esnafı, Yularcılar Esnafı, Sepet Sandıkçıları, Kamçıcılar, Palan Dikiciler, Pabuççu Esnafı, Devşirme Tâifesi, Başmakçı ve Hafaf (Kavaf) Esnafı, Başmakçıbaşı Esnafı, Dikiciler Esnafı, Çizmeciler Esnafı, Mestçiler, Terlikçiler Esnafı, Eskiciler Esnafı, Hamam Kapısından Bulunan Eskiciler, Haffaf Dellâlları, Attar Hâcegânlar, Anberci Esnafı, Buhurcular Esnafı, Kırılmış Fincan Tamircileri, Çömlekçi Attarları, Çömlekçi Esnafı, Kibritçi Esnafı, Kibrit Yağcıları Esnafı, Yağcı Attarları Esnafı, Şişeci Esnafı, Gezici Attarlar, Çiniciler Esnafı, Tenekeciler Esnafı, Afyoncular Esnafı, Esrarıcılar Esnafı⁹, Ot Bulucular Esnafı, Kahve Satıcılar Esnafı, Yahudi Attarları Esnafı, Berber Esnafı, Sünnetçi Berberleri Esnafı, Piyâde Berber Esnafı, Ustura Çarhçıları Esnafı, Ustura Kuyrukçuları Esnafı, Sarıkçı Esnafı, Temiz Hamamcılar Esnafı, Dellâk Esnafı, Natırlar Esnafı, Çamaşırcılar Esnafı, Lekeciler Esnafı, Nureciler yani Harızmacılar, Cihan Nakkaşları Esnafı, Altın Döğücüler Esnafı, Altın Yıldızcılar Esnafı, Sahhaflar Esnafı, Kağıtçılar Esnafı, Mukavva Kubur Divitçiler, Remilciler ve Mektubcular, Mürekkebciler Esnafı, Ressamlar Esnafı, Tasvirici Falcı Esnafı, Padişah Düğümcüleri Nakilcileri, Alcı ve Balcı Esnafı, Yastık Basmacıları Esnafı, Çit Basmacıları Esnafı, Sırma İşleyici Nakkaşlar, Yağlıkçı Nakkaşlar Esnafı, Eski Bedestan Esnafı, Eski Bedestan Bekçileri, Bedestan Hamalları, İç Bedestan Dellâlları, Dış Bedestan Hamalları, Çukacılar Esnafı, Atlascılar Esnafı, Dibacılar Esnafı, Yastıkçı ve Kadifeciler, İpek Hil'atçiler, Tire ve Şam Alacacıları, Peştimalcılar, Kemhacılar Esnafı, Bezci Esnafı, Dokumacılar Esnafı, Bez Tüccarları, Halıcılar Esnafı, Abacı Esnafı, Kebeci Esnafı, Sof Ehamcıları, Sofcular, Sipahi Pazarı Esnafı, Bitpazarı Hilekâr Esnafı, Avret Pazarı Esnafı, Aracılar Pazarı, Yeni Bedestan Cemaati Esnafı, Bedestan

⁸ Pirleri yoktur. Uğursuz kimselerdir.

⁹ Bunlar da Esrar yiyerek, şaka ederek geçerler. 16 dükkân, 60 neferdiler.

Hâcegânı Esnafı, Yeni Bedestan Dellâlları, Yeni Bedestan Bekçileri, Yeni Bedestan Hamalları, İç Bedestan Dellâlları, Aynacılar Esnafı, Boyacılar Esnafı, Boyacı Tokmakçıları Esnafı, Galata Bedestanı Tüccarları, Güzel Koku Esnafı, Doğramacı Esnafı, Sedefkârcılar Esnafı, , Çıkırıkçılar Esnafı, Hilalciler Esnafı, Kutucu Esnafı, Varilci Esnafı, Nalıncı Esnafı, Zerdesteciler Esnafı, Zurnacıbaşı Esnafı, Çalıncı Mehterler, Kûs Mehterleri Esnafı, Gâvur Zurnacıları Esnafı, Davulcu Esnafı, Daireciler Esnafı, Rebabcılar, İbret Olunan Eski Saz Erganon, Eski neyzenler Esnafı, Musıkar Esnafı, Kudum, Kûs Tabıbaz ve Döblekçiler, Çeşitli Hünerbazlar, Ateşbazlar Esnafı, Marangozlar, Mimarlar Esnafı, Marangozlar Esnafı, Keresteciler Esnafı, Bıçkıcı Esnafı, Sıvacı Esnafı, Camcı Esnafı, Alçıcılar Esnafı, Horasancılar, Kireççiler, Yağlı Kireççiler, Mermerciler, Taş Kireççiler, Löküncüler, Suyolcular, Kiremitçiler, Kerpitçiler, Tahta Kurşuncular, Kurşun Eriticiler, Kaldırımıcılar, Kayagancıyân, Taş Esnafı, Taş Taşıyanlar, Badanacılar, Eyup Oyuncakçısı, Araba Yapımcıları, Piştahcılar, İskemleciler, Faraşcılar, Tabutcular, Gergefciler, Çulha Tezgâhcısı, Tahtırevancılar, Mahfeciler, Burma İşkembeci, Fırın Yapıcılar, Kuyu Kazıcıları, Lâğımçı Ermeniler, Hânendeler, Saz Çalanlar, Oyuncular, Sâzendeler Esnafı, Dâire Sâzendeleri, Usulbendler, Kemeñeciler, Neyzenler, Musıkar Sâzendeleri , Çengici Sâzendeleri, Kudum Çalan Sâzendeler, Tanburcu Sâzendeleri, Kanuncular, Ud ve Sâzendeleri, Çartar Sâzendeleri, Şeştar Sâzendeleri, Şeşhâneci Sâzendeleri, Kopuzcular, Çökürce Sâzendeleri, Çeşdeciler, Kara Düzeneci Sâzendeleri, Bunkarcı Sâzendeleri, Yeltemeciler , Mogniciler Sâzendeleri, Tanburcular, İflikiçi Sâzendeleri, Sünderci Sâzendeleri, Şarkı Sâzendeleri, Kaba Zurna, Cura Zurna, Âsafı Zurna, Arabî Zurna, Âcemî Zurna, Şehâbî Zurna, Balabancı Sâzendeleri, Teferekçi Sâzendeleri, Nefir Sâzendeleri, Kerenaycılar, Çoban Kavalı, kaba Düdük, Yelli Düdük, Arabî Düdük, Çağırma Düdük, Macar Düdüğü, Mehter Düdüğü, Mizmez Düdüğü, Dankiyo Düdüğü, Tulum Düdüğü, Kıranda Düdüğü, Zurnacılar Alayı, Eyup Borusu, Derviş Borusu, Torompete borusu, Efrasyab Borusu, Pirinçten Mehter Borusu, Lotorya Borusu, Erganon Borusu, İngiliz Borusu, Ağız Tanburesi, Çam Döbleđi, Çömlek Döbleđi, Yemen Döbleđi, Makrafe Döbleđi, Tabıbaz Sâzendeleri, Kamış Mizmar, Tarak Mizmar Çalanlar, Safir Bülbül Sâzendesi, Hokkabazlar ve Güldürücüler¹⁰, Hoşsohbet Mukallit Nedimler, Bozacılar Esnafı, Sarı Bozacılar Esnafı, Subyeciler Esnafı, Balsuyu Esnafı, Rakıcılar Esnafı, Müsellesciler, Mel'un, Mezmum, Uğursuz Esnaf yani Meyhâneçiler¹¹, Koltuk Meyhâneleri Esnafı, Hâlis Şarab Meyhâneçileri, Şunab Şarabı Meyhâneçileri, Nar Şarabı Meyhâneçileri, Hurma Şarabı Meyhâneçileri, Karpuz Şarabı Meyhâneçileri, Köknar Şarabı , eyhâneçileri, Uşele Şarabı Meyhâneçileri, Epseme Şarabı Meyhâneçileri, Aslama Şarabı Meyhâneçileri, Mavuzâ Şarabı Meyhâneçileri, Bedvine Şarabı Meyhâneçileri, Misket Şarabı, eyhâneçileri, Nardenk Şarabı Meyhâneçileri, Hemel Şarabı Meyhâneçileri, Rakı Şarabı İşret Yeri, Gülfesen Rakısı

¹⁰ Bu esnaf 12 koldur. Genelde gayr-i Müslimlerden oluşmaktaydı.

¹¹ Hepsisi sapık âyinli kefere ve fecere olarak 6000 kadar nefer, 1060 dükkânları vardır.

Tarabhânesi, Muzlu Rakı İçki yeri, Ferna Rakısı Keyif Yeri, Sevdin Rakısı Dinlenme Yeri, Hardaliye Rakısı nedim Yeri, İmâmiye Rakısı Yeri, Yalseci Rakısı Yeri, İhlamur Rakısı Yeri, Enisun Rakısı Kayıtsızlar Yeri, Darçın Rakısı Yeri, Saman Rakısı Yeri, Karanfil Rakısı Yeri, Nar Rakısı Yeri, Elma Suyu Yeri, Bal Suyu Yeri, Mübtezel Suyu Yeri, Arpa Suyu Fesad Yeri, Darçın Suyu Devâhânesi, Kibrit Suyu Yeri, Yahudi Meyhâneleri Meyhânegileri¹², Bozacıbaşıya yamak olan meyhânegiler elli sınıftır. Bunlar İstanbul esnaflarının son faslı olup, alay burada son bulur”.

2. Ahilik Teşkilatı'nın Esnaf Zümreleri ile İlgili Temel Kavramları

Fütüvvetnâmelerde ve şecerennâmelerde sıkça geçen konuyla alakalı terimlerin ne anlama geldiğini açıklamak çalışmanın daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Bu kavramlar başlıca şunlardır; hırfet, hiref, ehl-i hiref, sanat, ehl-i sanat (sanatçı), esnaf ve pir.

Hırfet; rızka, geçinmeye yarayan sanat, amel, kâr

Hiref; rızka, geçinmeye yarayan sanat, amel, kâr anlamına gelen Hırfet'in çoğulu.

Ehl-i Hiref; Sanat sahibi, esnaf demektir. "Erbab-ı hiref" de aynı manadadır (Pakalın, 1993:509).

Sanat; İnsanda estetik duyguyu heyecana getirecek eserler meydana getirme işi (Sanat, 2018).

Ehl-i Sanat (Sanatçı); Yaratıcı ve olağandışı nitelikleri olan, sanat yapabilecek yetkide olan kişi (Ehl-i Sanat /Sanatçı, 2018).

Esnaf; Sınıf kelimesinin çoğuludur (Devellioğlu,1996:280). Osmanlı Türk toplumunda el sanatları ile uğraşan sanatkârlar ile, geçimlerini mamul eşya perakendeciliği ile sağlayan kimselere verilen ad. Osmanlı Devleti'nde halk, kazanç kaynaklarına göre sınıflandırılırken galat olarak benimsenmiş kelimedir (Soykut, 1978:16). Esnaf-ı Neccârân, Esnaf-ı Bezzâzân gibi çoğunlukla terkip halinde kullanılıp bir sanat erbabının çeşitli sınıflarını gösterirken sonradan halk tarafından zamanla terkipler kaldırılmış ve herhangi bir iş gücü ve herhangi bir sanatla uğraşanların

¹² Bu meyhânegi Yahudiler mühim ve acele, lazımlı haşerât olduklarından ne kadar oldukları bilinmek için esnaflardan sonra geçmeleri ferman olundu. Alay köşkü dibinden güneş batarken geçtiklerinden üzerlerinde bulunan kıymetli âriyet elbiseleri muhafaza için bu nursuz çıftları himâye maksadıyla üç oda acemi çorbacıları arkalarından pürsilâh geçerler. Bu Yahudi Meyhânegileri başka Alay etmelerinin sebebi budur ki, bunlar hiçbir vakit başkalarından yiyip içmezler, kimseye karışmazlar, arkadaşlık ederlerse yapmacıktır. Hatta şarab dedikleri mel'unu bile başkasından alıp içmezler. Onun için ayrı meyhâneleri vardır. Bu Yahudiler çok kâr ederler. Yirmi otuz yıllık lâl, yakut, kehribar renginde şarablar bulunur (Ankona, Paris, Budin, Alman, Sarakoza, Mora, İngiiz, Sakız, Kıbrıs) şarablarının en âlâsı Bozcaada'nın Misket Şarabı, İstanbul'un Ketehorya Şarabı hep bu Yahudilerde bulunur. Bu yüzden başka bir alayla geçerler. 100 dükkan 500 neferdir.

hepsine birden "Esnaf" denilmeye başlanılmıştır. Kısacası Ehl-i Hiref, Ehl-i Sanat olan kimseler için kullanılan bir kelimedir (Gölpınarlı, 2011:74).

Pir; *Yaşlı, ihtiyar, her meslek ve tarikatın kurucusu (Doğan, 2011:1011) anlamına gelen pir kelimesi, fütüvvette "bir işi ilk defa işleyen kişi" anlamına gelir. Her iş kolunda pir iki tanedir. Birincisi o işi ilk işleyen peygamberler, ikincisi ise İslam'dan sonra o işi ilk işleyen kemer-beste sahabelerdir (Torun, 1998:119). Meselâ Hz. Âdem çiftçilerin, Hz. İdrîs terzilerin, Hz. Yûsuf saatçilerin, Hz. Dâvûd demirci ve zırhçıların, Hz. Lokman hekimlerin, Hz. Muhammed tâcirlerin, Selmân-ı Fârisî berberlerin pîri sayılırken, kemer-beste sahabelerden, Selman-ı Fârisî berberlerin, Bilal-i Habeşî müezzinlerin, Zünnn-i Mısırî tabiplerin, Muhammed ibni Ebu Bekr mimarların, Ebû Ubeyde reislerin, Ebu Zer Gıfârî palandûzların pîri sayılırlardı (Gölpınarlı, 2011:76).*

3.Ahilik Teşkilatı ve Fütüvvet Verilen Meslekler (Ehl-İ Hiref)

Üreticilerin meşgul olduğu işe göre sınıflandırılmasından doğan esnaflık insanlık tarihi kadar eskidir. Türk esnaflığının kökenleri daha önceki Türk- İslam devletlerine kadar uzanır. Her esnaf kolunun kendine mahsus gelenekleri ve her mesleğin bir pîri vardır. Meselâ Hz. Âdem çiftçilerin, Hz. İdrîs terzilerin, Hz. Yûsuf saatçilerin, Hz. Dâvûd demirci ve zırhçıların, Hz. Lokman hekimlerin, Hz. Muhammed tüccarların, Selmân-ı Fârisî berberlerin, Ahî Evran ise debbâğ esnafının pîri sayılır.

Genel olarak esnaf birlikleri "ehl-i hiref" adıyla da anılır. Osmanlılarda esnaf denilen sanat ehli ikiye ayrılır;

1. Ehl-i Hiref-i Hassa / Saray Ehl-i Hirefi (Devlete ait iş ve işyerlerinde çalışanlar)
2. Serbest Esnaf Teşkilâtı ve Esnaf Birlikleri (Serbest Çalışanlar)

3.1. Ehl-i Hiref-i Hassa (Saray Ehl-i Hirefi)

Devlete ait iş yerlerinde maaş karşılığı çalışanlara denir. İlk önceleri sanatta mahir olanların alındığı ancak daha sonraları sanatkârların usta-çırak geleneği ile yetiştirildikleri bir sistemleri vardır. Devşirme usulü ile saraya gelen gençlerin yeteneklilerinden seçilen ehl-i hiref-i hassa mensupları kıdemlerine göre; şakird, ser, kethüda, yiğitbaşı gibi hiyerarşik yapıya sahiptiler. Bunlarla ilgili arşivlerde çok sayıda kayıtlı defter bulunmaktadır.

Devletin kontrolü ehl-i hiref-i hassa üzerinde doğrudan olurken esnaf teşekküllerine ve loncalara bağlı özel teşebbüsler üzerinde ise dolaylı olmuştur. Bütün esnaf kuruluşları üretim ve satış aşamalarında devletin denetimi altında bulunur ve ihtiyaç anında serbest meslek sahipleri de devlet hizmetine alınabilirdi ki, buna genellikle savaş zamanlarında gıda temini, elbise, savaş malzemesi yapım ve onarımı gibi ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla başvurulurdu. Bu gibi ihtiyaç durumunda orduya dâhil edilen ve devlete ait olan iş yerlerinde istihdam edilen esnafa *orducu esnafı* denilirdi (Kal'a, 1995:424).

Saraydaki Esnaf Zümreleri şunlardır (Yaman, 2008, s.1096-1114):

Abacılar (*Abây-i Bafân*), Altın Tozu Yapanlar (*Zerkubân*), Bakırcılar (*Kazgancıyân*), Bıçakçılar (*Kardgerân*), Buhurcular (*Buhurciyân*), Bülbülcüler (*Bülbülcüyân*), Camcılar (*Camgerân*), Cerahlar (*Cerahîn*), Çamaşırcılar (*Câmeşurân*), Çıkrıkçılar (*Hırratîn*), Çilingirler (*Çilingirân*), Çiniciler (*Kaşıgerân*), Çizmeciler (*Muzeduzân*), Dericiler (*Debbâgîn*), Dimeşkigerler (*Dimeşkigerân*), Göz Tabipleri (*Kehhalân*), Güreşçiler, Gürz Yapanlar (*Bozdoğanyan*), Hakkaklar (*Hakkakân*), Halı Dokuyanlar (*Kâliçebâfân*), Hattatlar (*Katibân-ı Kütüb*), İpek Terzileri (*Gazzazân*), Kadifeciler (*Kadifebâfân*), Kalaycılar (*Kâlcüyân*), Kalkancılar (*Siperduzân*), Kandilciler (*Çerağcıyân*), Keçeciler (*Keçeciyan*), Kemhacılar (*Kemhabâfân*), Keştigerler (*Keştikerân*), Kılıççılar (*Şimşirgerân*), Kıncılar (*Niyamgerân*), Kuyumcular (*Zergerân*), Külahçılar (*Külahduzân*), Kündekarlar (*Kündekârân*), Kürkçüler (*Postinduzân*), Marangozlar (*Neccarân*), Mücellitler (*Mücellidân*), Mürekkepçiler (*Mürekkepçiyân*), Müteferrika, Nakış İşleyenler (*Nakışbendân*), Nakkaşlar (*Nakkaşân*), Nalçacılar (*Nalçeciyan*), Okçular (*Tirgerân*), Saatçiler (*Saatçiyân*), Saraçlar (*Serâcin*), Saz Yapanlar (*Saztırâşân*), Sırmacılar (*Simkeşân*), Sikkezenler (*Sikkekünân*), Sorguççular (*Sorguçcıyan*), Tüfekçi ve Demirciler (*Tüfenkçiyân ve Demirciyân*), Yayıncılar (*Kemangerân*), Zerduzlar (*Zerduzân*), Zernişanlar (*Zernişanyân*), Zırh ve Kundakçılar (*Zırhcıyan ve Kundakcıyan*).

3.2. Serbest Esnaf Teşkilâtı ve Esnaf Birlikleri (Ahi Birlikleri)

68

Genellikle şehir ve kasabalarda bulunan Osmanlı serbest esnaf kuruluşları, birbirleriyle rekabet yerine karşılıklı kontrol ve yardımlaşma esasına göre teşkilatlanmışlardı. Aynı işi yapan meslek ve sanat erbabı kişiler bir arada çalışmış ve birbirlerini denetlemişlerdir. Ahilik sistemi esnaf şeyhi, esnaf kethüdâsı, yiğitbaşı, usta, kalfa ve çıraktan oluşan hiyerarşik bir yapısı olup adı geçen bu kişilerin görev ve yetkileri ile hak ve sorumlulukları gelenek ve nizamnâmelere göre düzenlenmiştir (Kal'a, 1995:424).

3.2.1. Fütüvvetnâmelerde Adı Geçen Esnaf Zümreleri

Ahilik kurumunun ana kaynağı olarak kabul edilen fütüvvetnâmeler, geniş manada her Müslümanın uyması gereken adap ve erkânı içeren kurallar manzumesini ifade ederken dar manada ise esnafın icra ettiği işi ile ilgili esasları, yönetmelikleri ve yönergeleri içeren nizamnâmeleri ifade eder (Erdem, 2021:52).

Fütüvvetnâmelerde, futuvvet ehlinin (ahinin) mutlaka bir meslek sahibi olması ve buna uygun bir vasıf birikimi elde etmesi istenmiş, meslek bazlı fütüvvetnâmelerde (Örneğin; sakalar, aşçılar, tüfekçiler, kasaplar üzerine olanlar) ise, o meslek sahibi kişinin uyması gereken kurallara ve ritüellere yer verilmiştir (Erdem, 2021:46-47).

Fütüvvetnâmelerde adı geçen esnaf zümrelerinin sayısının her fütüvvetnâmede farklı olduğu görülmüştür¹³. Ana kaynakçayı oluşturan fütüvvetnâmelerde¹⁴ adı verilen esnaf zümrelerinin hepsi bir araya

¹³ Gölpinarlı'nın eserinde 50 adet esnaf zümresi adı ve 17 adet kemer-beste esnaf zümresi adı verilmiş, Torun'un eserinde ise 59 adet esnaf zümresi adı verilmiştir.

¹⁴ Abdülbâki Gölpinarlı'nın *İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilâtı* adlı eserinde tıpkıbasımını ve tercümesini yaptığı Arapça ve Farsça fütüvvetnâmeler şunlardır;

- I. Fütüvvetnâme: Harputlu Nakkaş İlyas oğlu Ahmed, *Tuhfat-al-Vasâyâ*, İstanbul Ayasofya Kütüphanesi Mecmua, No:249, (198.a-117.b) (Arapça yazılmıştır)
- II. Fütüvvetnâme: Müellifi Meçhul Fütüvvetnâme, İstanbul Ayasofya Kütüphanesi Mecmua, No:249, (235.b-237.a) (Farsça yazılmıştır)
- III. Fütüvvetnâme: Necm-i Zerkûb, *Kitâb-al-Futuvva*, İstanbul Ayasofya Kütüphanesi Mecmua, No:249, (219.al) (Farsça yazılmıştır)
- IV. Fütüvvetnâme: Abd-al-Razzak Kâşânî, *Tuhfat-al-İhvân Tercümesi*, İstanbul Murad Molla, Abd-al-Hamîd I. 1447. (Farsça yazılmıştır)
- V. Fütüvvetnâme: Alâ-al-Devle-i Semnânî, *Risâlât-al-Futuvva (Fütüvvet hakkında Risâle)*, İstanbul Bayezîd, Veliyeddin Efendi Kütüphanesi, Mecmua, No: 1796, (170.b-174.a). (Farsça yazılmıştır)
- VI. Fütüvvetnâme: Nâsırî, *Fütüvvetnâme*, İstanbul Köprülü Kütüphanesi, Mecmua. No: 1597, (89.a-100.a) (Manzum Farsça yazılmıştır)

Ali Torun'un Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvet-Nâmeler adlı eserindeki Türkçe fütüvvetnâmeler şunlardır;

- Yahya b. Halil b. Çoban Burgazî, Burgazî Fütüvvet-Nâmesi, Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî, şer'iyeye Kısmı1154/198 (yeni kayıt numarası: 1352).
- Şeyh Seyyid Hüseyin ibn-i Şeyh Seyyid Gaybî, Şeyh Seyyid Hüseyin Fütüvvet-Nâmesi, Ankara Milli Kütüphane, TY. A. 4225/1.
- Abdulganî Muhammed b. Alâuddîn el-Hüseyinî er-Radavî, Radavî Fütüvvet-Nâmesi, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, Mecmua A/332, 152-266.
- Nesl-i Abbas Bursevî Hâce-i Cân Ali, Hâce-i Cân Ali Fütüvvet-Nâmesi, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi, Mecmua A/332, 1-151.
- Derviş Mim Ahmed, Derviş Mim Ahmed Fütüvvet-Nâmesi, Ankara Milli Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, Mecmua B.346/33, 238a-247a.
- Muhammed Tahir ibn-i Abdullah ibn-i İsmail bi-Hâcezâde, Yâsin-i Rufâ'i Fütüvvet-Nâmesi, Süleymâniye Kütüphanesi hacı Mahmud Kitapları, 2532.
- Seyyid Alâeddin bin Hüseyin, Şeyh Abdulkâdir Fütüvvet-Nâmesi, Çorum İl Halk Kütüphanesi, mecmua 667/1, 1-25. (Yazarı Radavî'dir ve Radavî'nin Fütüvvetnâme-i Kebîr'inin bir nevi hülâsâsıdır)
- Şeyh Musa, Şeyh Musa Fütüvvet-Nâmesi, Süleymaniye Kütüphanesi, Pertev Paşa Bölümü, Mecmua 613/18, 175b-207b.
- Şey Ahmed bin eş-Şeyh Muhammed bin eş-Şeyh Eyyüb, Şeyh Ahmed Fütüvvet-Nâmesi, Ankara Milli Kütüphanesi, Yazmalar, Mecmua 5594, 92b-94b.
- Şey Eşref bin Ahmed, Şey Eşref bin Ahmed Fütüvvet-Nâmesi, Fuad Köprülü'den Yapı Kredi Bankası'na intikal eden yazmalar, No: 133(107).

getirilerek ortak bir tablo oluşturulmuş ve esnaf zümrelerinin sayısını verirken *yaklaşık* ifadesi kullanılmıştır. Bu ifadenin kullanılma nedeni ise, bazı benzer mesleklerin fütüvvetnâmelerde aynı kategoride sayılması ve bunların tek meslek olarak kaydedilmiş olmalarıdır. Bardakçılar, Testiciler, Çömlekçiler örneğinde görüldüğü üzere her ne kadar bu meslekler arasında nüans olsa da tek meslek zümresi olarak kaydedilmiş olmaları sayıyı düşürmektedir. Buna göre yaklaşık *toplam 85* esnaf zümresi tespit edilmiştir. (Tablo 1).

Her iki kaynakta da adı ortak geçen esnaf zümreleri (*Toplam 36 adet*) şunlardır; *Attarlar, Bakkallar, Balıkçılar, Bardakçılar, Başmakçılar/ Ayakkabıcılar, Berberler, Bıçakçılar, Boyacılar, Cerrahlar, Çadırcılar/ Haymeduzlar, Çitçiler, Çobanlar, Çullahlar/ Çulhacılar/ Dokumacılar/ Nessaclar, Ekmekçiler/ Habbazân, Hafızlar, Helvacılar, Hurdacılar/Hurda-füruşlar/ Çerçiler, İğneciler, Kazzâzlar, Kılıççılar, Kuyumcular, Nalbantlar, Neccar/ Dülger, Palandûzlar/ Palan-duzlar, Peykler, Sabuncular, Sakkalar, Sancakdâr, Saraçlar/ Sarrâclar, Seyisler, Sünnetçiler, Şâirler, Şeyhler, Tabipler, Terziler ve Yapıcılar.*

Kaynağın birinde adı geçerken diğerinde adı geçmeyen esnaf zümrelerinin de olduğu tespit edilmiştir. Gölpınarlı'nın eserinde adı geçip de Torun'un eserinde adı geçmeyen esnaf zümreleri (*Toplam 20 adet*); *Ahılar, Beğler, Börekçiler, Çavuşlar, Çıkrıkçılar, Dökmeciler, Ferraşlar, Hamamcılar, Hub-nefesler, Mimarlar, Muarrifler, Müfessir, Nakıybler, Okçular, Reisler, Riyazat Ehli, Silâhtarlar, Siper-duzlar, Şerbetçiler ve Taşçılar* iken, Torun'un eserinde adı geçip de Gölpınarlı'nın eserinde adı geçmeyen esnaf zümreleri (*Toplam 15 adet*) ise; *Âbidler, Aşçılar, Çanakçılar, Gâziler, Gemiciler, Hallaçlar, Hammallar /Güreşçiler, Kalaycılar, Kazancılar, Keçeciler, Külahçılar, Kürkcüler, Mehterân, Mücellidler, Sahnâflar, Takyeciler ve Tüfenkçiler* olarak kaydedilmiştir.

Tablo 1: Fütüvvetnâmelerde Adı Geçen Esnaf Zümreleri ve Pirleri

	Meslekler	Pirleri
1.	Âbidler	<i>Abdullah Tayyar</i>
2.	Ahılar	<i>Suheyb-i Rûmî</i>

- Seyyid Muhammed bin Ahmed, Esrar Dede Fütüvvet-Nâmesi, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Bölümü, Divan 3741, 146b-153a.
- Kitâb-ı Sakkâ, Millet Kütüphanesi, A.E. Şer'iyye Kısmı, No: 898.
- Selmân-ı Pak Fütüvvet-Nâmesi, Dil Tarih coğrafya Fakültesi, İsmâil Sâib I, 2883.
- Seyyid Mehmed Hayri Fütüvvet-Nâmesi, Cumhurbaşkanlığı Kütüphanesi, 8665/1 (6 Varak).
- Şeyh Ahmed el-Halvetî Fütüvvet-Nâmesi, Ankara Milli Kütüphane Türkçe Yazmalar, A.5594/7.
- Şeyh Germiyân Fütüvvet-Nâmesi, Konya Bölge Yazmalar Kütüphanesi, 1616.
- Şeyh Yahya Efendi Fütüvvet-Nâmesi, Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi, 14510.
- Yahyâ Âgâh Fütüvvet-Nâmesi, Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi, 11938.
- Yazarı bilinmeyen birden çok fütüvvetnâmeler.

3.	Alemdarlar, Bayraktalar, Sancaktarlar	<i>Bürîde-i Eslemî</i>
4.	Aşçılar	<i>Muhammed-i Ekber ibni Ömer-ün-Neccar-ı Vâsîfî</i>
5.	Attarlar	<i>Husâm ibni Abdullah-ı Kûfî</i>
6.	Ayakkabıcılar (Başmakçılar)	<i>Ebu'l Kasım Zeyd-i Ekberî</i>
7.	Bahçıvanlar (Bağbanlar)	<i>Ebu Zeyd-i Hindî</i>
8.	Bakkallar, Yemiş satanlar	<i>Adiyy bin Nebbaş</i>
9.	Balıkçılar	<i>Nasrullah-ı Semmâk</i>
10.	Bardakçılar, Testiciler, Çömlekçiler	<i>Abdulfahhâr el-Medenî</i>
11.	Bazı Şeyhler	<i>Kümeyl ibni Ziyâd</i>
12.	Beğler, Silâhtarlar	<i>Mâlik el-Eşter</i>
13.	Berberler	<i>Selmân-ı Fârisî</i>
14.	Bıçakçılar	<i>Ebu'l-Feth ibni Abdullah</i>
15.	Boyacılar	<i>Ömer ibni Abdullah-i Sebbağ</i>
16.	Börekçiler	<i>Varaka</i>
17.	Cerrahlar	<i>Ebu Ubeyde-i Cerrâh</i>
18.	Cullahlar (Dokumacılar)	<i>Ebu Nasr Abdullah</i>
19.	Çavuşlar	<i>İmrân-i Huzât</i>
20.	Çıkrıkçılar	<i>Abdullâh Habîb-i Neccâr</i>
21.	Çiftçiler	<i>Gıyâs el-Harrânî</i>
22.	Çobanlar	<i>Ebu Şârib-i Irâkî</i>
23.	Debbağlar	<i>Ahi Evran</i>
24.	Dellâklar, Nâtırlar, Külhanlar	<i>Ubeyd-i Mısri, Selmân, Nattaş</i>
25.	Dellallar	<i>Tayfûr-ı Mekkî</i>
26.	Demirciler (Ahengerler)	<i>Zeyd-i Ahenger</i>
27.	Dökmeciler	<i>Vaîd-Allâh el-Bahrî</i>
28.	Ekmekçiler (Habbazân)	<i>Ömer-i Berberî</i>
29.	Ferraşlar	<i>Nasriyy-i Hindî</i>
30.	Gaziler	<i>Hasan-ı Kattal-ı Berberî</i>
31.	Gemiciler	<i>Haccaş-ı Berberî</i>
32.	Hafızlar	<i>Sellem bin Akiy</i>
33.	Hallaçlar	<i>Mansur-i Hallaç, İmran Beşir</i>
34.	Hamamcılar	<i>Mansûr ibni Kasım-ı Bağdâdî</i>
35.	Hammallar (Güreşçiler)	<i>H. Ömer</i>
36.	Haymeduzlar (Çadırcılar)	<i>Nasr ibni Abdullah el-Mekkî</i>
37.	Helvacılar	<i>Ebu Muhammed Ali bin Abdullah</i>
38.	Hoş-honlar	<i>Hamza bin Yetimi</i>
39.	Hub-nefesler	<i>Ebu Habib Muhyid-dîn</i>
40.	Hurda-furuşlar	<i>Avn ibni İmrân</i>
41.	İğneciler (Süzenger)	<i>Ebu'l-Kasım Mubârek</i>
42.	Kalaycılar	<i>Abdalmecid-i Mekkî</i>
43.	Kasaplar	<i>Nasr-ı Kassab-ı İsfehâni (Lakabı Cömerd-i Kassâb)</i>
44.	Kâtipler	<i>Abdullah-ı Kûfî</i>
45.	Kazancılar	<i>Nasr-ı Muayyet</i>
46.	Kazzazlar	<i>Abdullah ibni Cafer-i Tayyâr</i>
47.	Keçeciler, Külâhçılar, Takyeciler	<i>Abdullah Vâsîfî</i>
48.	Kılıççılar	<i>Esîr-i Hindî</i>
49.	Kirişçiler	<i>Ömer bin Nâsirül Veffâr</i>
50.	Kullâbçılar	<i>Acem-i Tayyar</i>
51.	Kuyumcular	<i>Nâsr ibni Abdullah</i>
52.	Kürkçüler, Kassarlar	<i>Abdullah-ı Esved</i>
53.	Mimarlar	<i>Muhammed ibni Ebu-Bekr</i>
54.	Muarrifler	<i>Mansur-bin Kasım</i>
55.	Mücellidler	<i>Muhammed bin Ömer</i>
56.	Müezzinler	<i>Bilâl-i Habeşî</i>
57.	Müfessirler	<i>Abdullah ibni Abbâs</i>
58.	Nakipler	<i>Câbir-i Ensârî</i>
59.	Nalbantlar	<i>Ebu'l-Feth-i Mekki</i>
60.	Natırlar	<i>Muhsin ibni Abdullah</i>
61.	Neccarlar	<i>Ebu'l-Kasım Abdul-Vahidî</i>

62.	Okçular	<i>Sa'd ibni Ebu'l-Vakkâs</i>
63.	Palan-dûzlar (Semerciler)	<i>Ebû-Zerr-i Gifârî</i>
64.	Paşmakçılar	<i>Muhammed ibni Ekber-i Yemenî</i>
65.	Penbedûzlar	<i>Ammâr ibni Yâsır</i>
66.	Peykler (Ulaklar)	<i>Ömer ibni Ümmeyye</i>
67.	Reisler	<i>Ebu Ubeyde</i>
68.	Riyazet ehli	<i>Ebu'l-Derdâ</i>
69.	Sabuncular	<i>Ahmed ibni Abdullah</i>
70.	Sahaflar	<i>Abdullah-ı Yetimi</i>
71.	Sakalar	<i>Selmân-i Kûfî</i>
72.	Saraçlar	<i>Beşir-i Sarrâc-ı Tayyar</i>
73.	Seyisler	<i>Kanber</i>
74.	Siperduzlar	<i>Hasan-ı Kattâl</i>
75.	Sünnetçiler	<i>Ubeyd-i Mısrî</i>
76.	Şâirler	<i>Hasan ibni Sâbit</i>
77.	Şatırlar	<i>Ömer bin Ümeyye-i Damirî</i>
78.	Şerbetçiler	<i>Muhammed ibni Abdullah</i>
79.	Şeyhler	<i>Hasan Basrî</i>
80.	Tabipler	<i>Zünnûn-ı Mısrî</i>
81.	Tacirler (Bezirgân)	<i>Sa'd ibni Ebu Ubeyde</i>
82.	Taşçılar	<i>Kasım ibni Nasrullah</i>
83.	Terziler (Hayyâtân)	<i>Davud ibni Abdurrahman-ı Berberî</i>
84.	Tüfekçiler	<i>Şemseddin-i Tebrîzî</i>
85.	Yapıcılar	<i>Mahmud bin Ebu Bekr</i>

(Kaynak: Gölpınarlı, 2011:76; Torun, 1998:121-153)

Ahilik kültüründe Ahinin mesleğini kimden öğrendiği (el aldığı) ve meslek intisabının hangi pirlere dayandığı çok önem arz etmekteydi. Meslekî intisabı olmayan sanatkârların sanatında kutsallık ve bereket olmayacağına inanıldığı için her mesleği muhakkak ulu bir kişiye dayandırılırdı (Hacıgökmen, 2020:181).

Çalışmada istifade edilen Fütüvvetnâmelerde (Bakınız: Tablo 1) ve Ahi Şecerenâmelerinde adı geçen esnaf zümreleri ve pirleri (Bakınız: Tablo 2) incelendiğinde dikkat çeken husus bazı meslek pirleri zikredilirken o mesleği ilk icra eden peygamber ile ilk icra eden sahabenin de adının zikredilmesidir. Adı geçen Peygamberler; Hz. Adem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. Musa, Hz. İsa, Hz. Muhammed adı geçen sahabeler ise; Hz. Ömer, Hz. Ali ve Bilal-i Habeşî vb.dir.

3.2.2.Şecerenâmelerde Adı Geçen Esnaf Zümreleri

Fütüvvet kurumunda Ahi Şecerenâmeleri bir meslek ve sanat adına düzenlenir ve ahînin diploması yerine geçerdi (Bozkurt, 2010:403), Ahi iş yerinin ise ruhsatı, yönetmeliği olarak kabul edilirdi (Hacıgökmen, 2020:181).

Çalışmanın ana kaynaklarını oluşturan Ahi Şecerenâmelerinden Ahi Musa Şecerenâmesi'nde yaklaşık toplam 69 esnaf zümresi zikredilmekteyken, 4. isimsiz Şecerenâmede yaklaşık olarak sağda oturanlar 28, solda oturanlar 31 ve ortada kaydedilen 25, toplam 84 esnaf zümresi ve 5. isimsiz Şecerenâmede ise yaklaşık olarak sağda oturanlar 29 sol tarafta oturanlar 42, toplam 71 esnaf zümresi zikredilmektedir. Diğer şecerenâmelerde ise meslek zümrelerinin isimlerine rastlanılmadığı için yukarıda zikredilen bu üç şecerenâmede geçen esnaf

zümrelerinin isimleri birleştirilerek tek bir tabloda gösterilmiştir. Buna göre yaklaşık¹⁵ toplam 116 esnaf zümresi tespit edilmiştir. (Tablo 2).

Şecerenâmelerde “Sağda Oturanlar” ve “Solda Oturanlar” diye ayrı yazılan 4. ve 5. şecerenâmelerde adı geçen meslek zümreleri incelendiğinde her iki şecerenâmede de “Sağda Oturanlar” grubunda adı ortak esnaf zümreleri (*Toplam 23 adet*) *Berberiyân/ Berberler, Cerrâhiyân, Debbâğân/ Debbâğlar, Derziyân, Ebe Kadınları, Ekmekçiyân/ Etmekçiyan, Eskiciler, Gazzâziyân/ Gazzâzyân, Hallâciyân, Helvacılar, Kaffâfçiyân, Kassâbiyân, Kavukçuyân, Keçeciyan, Kılıççılar, Kürkçiyân, Leblebiciyân, Mutâfiyân/ Mutâfyân, Mücellidân, Nalbandiyân/ Na'l-bendiyân, Sarrâciyân, Semerciler, Yemeniciyân ve Tüfekçiyân/ Tüfenkçiler* iken “Solda Oturanlar” grubunda adı ortak olan esnaf zümreleri (*Toplam 32 adet*) ise; *Âdiller, Aktârlar/ Attarlar, Avcılar, Bakçivân/ Bahcivân, Balıkçılar, Basmacıyân, Beğler, Boyacıyân, Çamaşurciyân, Çeşmeciyân, Çıkırıçılar/ Çıkırıçiyân, Çifçiyân, Dellâkiyân/ Tellâklar, Demirciyân, Dügmeciyân, Hammâmciyân, Kahveciyân, Kemânkeşler/ Cird Atanlar, Kûllâhçiyân, Lokmacıyân, Mûmçiyân, Nakîbler, Sabuncıyân, Sakalar, Sucıyân, Sancakdârlar/ Alemdârlar, Sarımsakçiyân, Sogancıyân, Silahşörlere/ Gaziler, Okçiyân, Şatırcıyân/ Şatırlar, Yayıcıyân* olarak tespit edilmiştir.

“Ortada Oturanlar” sadece 4. numaralı şecerenâmede zikredilmiştir. “Ortada Oturanlar” olarak kaydedilen esnaf zümreleri ise şunlardır; *Attârlar, Avcıyân, Çadırcılar, Çarıkçılar, Değirmenciler, Dellâklar, Dellâliyân, Eşrâflar, Gemiciler, Hâfızla, Hasırcılar, Hatîbler, Kalburciyân, Lağumcular, Menenkozlar, Mü'ezzinler, Nakışçılar, Pabuççılar, Penbeciler, Reîsler, Şekerciler, Şerbetçiler, Taşçılar, Tekneciler, Ulemâlar ve Yorkancılar.*

“Sağda Oturanlar”, “Solda Oturanlar” ve “Ortada Oturanlar arasında benzerliklerin olduğu gibi farklılıkların da olduğu görülmüştür. Örneğin; 4. numaralı şecerenâmede *kazancılar* “Sağda Oturanlar” arasında zikredilirken 5. numaralı şecerenâmede ise “Solda Oturanlar” arasında zikredilmiştir. 4. numaralı şecerenâmede *hatipler, mü'ezzinler* ve *dellâller/ tellâller* “Ortada Oturanlar” grubunda zikredilirken 5. Numaralı şecerenâmede *hatipler* ve *mü'ezzinler* “Sağda Oturanlar” grubunda *dellâller/ tellâller* ise “Solda Oturanlar”da zikredilmiştir.

Şecerenâmeler içinde oturma yerine göre gruplandırma yapmadan yazılmış olan 1. numaralı şecerenâmede adı geçip de diğerlerinde adı geçmeyen esnaf zümreleri (Örneğin: *Deveciler, Pîrleri: Hazreti Üveysü'l-Karanî / Veysel Karânî Hazretleri*) olduğu gibi diğerlerinde adı geçip de 1. Numaralı şecerenâmede adı geçmeyen esnaf zümrelerinin de (Örneğin;

¹⁵ Bazı benzer meslekler şecerenâmelerde aynı kategoride sayılmışlar ve tek meslek olarak kaydedilmişlerdir (Örneğin; Çorapçiyân, Yemeniciyân, Kaffâfçiyân vb). Eğer bu meslekler ayrı ayrı zikredilirse sayı artacaktır.

Çeşmeciyân, Pîrleri: *Abdullâh ibni Mâlik* ve *Kâsım ibni Nâhir*) olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2: Kırşehir Müzesindeki Ahi Şecerenâmeleri'nde Adı Geçen Esnaf Zümreleri ve Pîrleri

	Meslekler	Pîrleri
1.	Aktârlar	<i>Bend-i Aktâr</i>
2.	Aşçıyân	<i>Muhammed ibni Buhârî</i>
3.	Âteş-bâzlar, Silâh-şorlar	<i>Ebu Ömer Vasatî-i Cihân-gû</i>
4.	Attarlar	<i>Hasan-ı Basri</i>
5.	Avânlar, Bekerler, Bahçuvânlar	<i>Seyyâhî Ali</i>
6.	Avcılar	<i>Hazret-i Hamza</i>
7.	Pabucciyân, Yemeniciyân, Kunduracıyân, Çizmeciyan	<i>Yeman Hazretleri</i>
8.	Bakırcıyân	<i>Ebû Zeyd Müslim Hz. Dâvûd</i>
9.	Bakkâliyân	<i>Add ibni Nebbâş</i>
10.	Balıkçılar	<i>Nasrullah-ı Simâk</i>
11.	Basmacıyân	<i>Hz. Muhammed Mustafa</i>
12.	Beğler, Âdiller	<i>Hazret-i Ömerü'l-Fârûk</i>
13.	Berberiyân	<i>Hazret-i Selmân-ı Pâk</i>
14.	Bezîrgânlar	<i>Abdullah ibni Amir</i>
15.	Bıçakçıyân	<i>Ebu'l-Feth Abdullah</i>
16.	Boyacıyân	<i>Hz. İsa'dır. Abdullah Ensarî</i>
17.	Cân-bâzlar,	<i>Ebu Abide</i>
18.	Cerrâhiyân	<i>Cerrâh Lokman, Cerrâh-ı Ubeyd Ebu Abide</i>
19.	Cilâciyân	<i>Ebu Nasr Abdullah Hz. Şit</i>
20.	Culhâciyân	<i>Ebu Nasr Abdullah Hz. Şit</i>
21.	Çadırcılar	<i>Nasr bin Abdullah</i>
22.	Çamaşurciyan	<i>Kassâr-i Pâk</i>
23.	Çanakçılar, Çömlekçiler, Bardakçılar	<i>Abdu'l-gaffar Fehharüddin</i>
24.	Çarıklıyân	<i>Abdu'l-gaffâr</i>
25.	Çâvûşlar	<i>İmran bin Said</i>
26.	Çeşmeciyân, Bahcıvân, Mumcuyân, Taşçılar	<i>Abdullâh ibni Mâlik Kâsım ibni Nâhir</i>
27.	Çıkrıkçıyân	<i>Ebû Ubeyde Havvat</i>
28.	Çifçiyan, Rençberler	<i>Hz. Âdem</i>
29.	Çobanlar, Deveciler	<i>Hazreti Üveysü'l-Karanî</i>
30.	Çorapçıyan, Yemeniciyan, Kaffâfçıyan	<i>Muhammed ibni Ebu Bekr</i>
31.	Debbâğân	<i>Ahi Evran ibni Abbas</i>
32.	Değirmenciler	<i>İmran ibni Nâsır Kâsım ibni Nâsırullâh</i>
33.	Dellâkiyan	<i>Ubeyd-i Mısri Cârr-bin Abdullah</i>
34.	Dellâliyân	<i>Câbir</i>
35.	Demirciyân	<i>Ebu Zeyd Müslim Hz. Dâvûd</i>
36.	Terziyan	<i>Dâvûd ibni Abdurrahman Hz. İdris</i>
37.	Dibekciyan, Künciyân	<i>Metinde Yok</i>
38.	Duzciyan	<i>Cafer-i Sadık</i>
39.	Düğmeciyan	<i>Nasr ibni Abdullâh</i>
40.	Dülgeriyân	<i>Habîb-i Neccâr</i>
41.	Ebe Kadınlar	<i>Vâlîde Azîze Hazret-i Ümm-i Mektûm-ı</i>

		<i>Harem-i Şerif</i>
42.	Eskiciyân	<i>Pürnâ Dost Hazretleri</i>
43.	Etmekçiyân	<i>Muhammed İbni Ebu-Bekr İmran bin Hayyâs</i>
44.	Ferrâşiyân	<i>Nasr-ı Hindî Hasan İbni Âmir</i>
45.	Fıçıyân	<i>Habib-i Neccar</i>
46.	Gâziler	<i>Hasan Kattâl-ı Gazi</i>
47.	Kazzâziyân	<i>Abdullâh ibni Ca'fer Eyyüb-i Sabrullâh</i>
48.	Gemiciler	<i>Hiz. Nuh</i>
49.	Hâfızlar	<i>Ebu'l-Muhsin bin Akil</i>
50.	Hallâciyân	<i>Mansûr-ı Hallâc</i>
51.	Hamâmciyân	<i>Ebu'l-Muhsin bin Osman</i>
52.	Hâsirciyân	<i>Muhammed-i Hâris bin Üryân Nebî Hz. Süleyman'a çıkar</i>
53.	Hatîbler	<i>Hiz. Muhammed Mustafa</i>
54.	Helvâcılar	<i>Ömerü'l-Kâî Ebû Ali Sinâ Ömer Rufâî İbni Sinâ</i>
55.	Holtacılar	<i>Rahman ibni Nesic</i>
56.	İbrîkciyân	<i>Haddâd</i>
57.	Kâdılar	<i>Mıkdân Ali</i>
58.	Kaffâfiyân (Kavâfcılar)	<i>İmam Yusuf Hazretleri</i>
59.	Kahveciyân	<i>Hazret-i İmâm Hasan Şeyh Şâzelî</i>
60.	Kalayciyân	<i>Ahi Beşir Hazreti Yesîr</i>
61.	Kalburciyân	<i>Kıyl</i>
62.	Kalemciyân	<i>Abdü'l-mecîd</i>
63.	Kassâbiyân	<i>Kassâb-ı Cûmerd</i>
64.	Kâtipler	<i>Abdullâh Ensâr</i>
65.	Kavukciyân	<i>Hazret-i İmâm Yûsuf, İmâm Gazâlî, Nasr ibni Abdullâh</i>
66.	Kazancıyân	<i>Ebu Habîb Muhyüddin, Abdülmecid</i>
67.	Keçeciyan, Külâhçıyan	<i>Ebu Sa'îd Libbâd Hz. İsmail</i>
68.	Kemânkeşler, Cirid atanlar	<i>Hazret-i Kaddâr, Hazret-i Ebûbekir</i>
69.	Keresteciler	<i>Abdullah ibni İbâd</i>
70.	Kılıçciyân	<i>Ebu'l-Feth Abdullah Pîr-i Zeyd-i Hindi, Abdülmecid</i>
71.	Kirişçiler	<i>Abdullah ibni Abâ</i>
72.	Kûllâhçıyan	<i>Hasan Kitâ l ibni Âmir-i Rûm</i>
73.	Kuyumciyân	<i>Nasr bin Abdullah</i>
74.	Kübciler, Sakalar	<i>Abdu'l-gaffâru'd-dîn Selmân-ı Kûfî</i>
75.	Kürekciyân	<i>İmran bin İmran Hazreti Salih'e varır</i>
76.	Kürkciyân	<i>Hiz. Salih</i>
77.	Lağımçılar	<i>Hasan Kitâl</i>
78.	Leblebiciyan	<i>Şeyh Kadı Murad, Seyyid Ahmed-i Yesevî, Ömer bin Kâdî, İbni Sinâ</i>
79.	Lokmaciyân, Suciyân	<i>Toygur</i>
80.	Menenkozlar (Marangozlar)	<i>Merdârîz</i>
81.	Mutâfiyan	<i>Ebû Nasr Abdullâh İmâm Muhammed Gazâlî</i>
82.	Mücellidân	<i>Hiz. Hamza</i>
83.	Mü'ezzinler	<i>Hazret-i Bilâl-i Habeşî</i>
84.	Nakîbler	<i>Câbîr-i Ensârî</i>
85.	Nakkâşciyan	<i>Abdullah Vesat, Abdullahu'l-Vüstâ</i>
86.	Nalbendiyân	<i>Ebu'l-Kâsımu'l-Hayyân Ebu'l-Leys Baytar</i>
87.	Neccâriyan	<i>Habîb-i Neccâr</i>
88.	Okçılar	<i>Sa'd ibni Vakkâs</i>

89.	Oturakçıyân	Ömerü'l-Faruk
90.	Pâbuççıyân	Ekber-i Yemân, Halil İbrahim, Abdullah ibni Ensâr
91.	Penbeciler, Terâzû Tutanlar	Avn bin Ömer
92.	Çerçiyân	Abdullah bin Ömer
93.	Reîsler	Melikü'l-Bahreyn
94.	Sabunciyân	Abdurrahman Süfeyl-i Hindî Hazret-i Danyâl
95.	Sahhâfiler	Abdullah Temmî
96.	Sakaviyân	Süleyman Kûfî
97.	Sancakdârlar, Alemdârlar	Mürîde-i Eslemi, Perîde-i Eslem Bayrakçıyân Kühl bin Ziyâd
98.	Sarımsakçıyân, Soğancıyân	Kâsım ibni Nasrullâh
99.	Sarrâciyân	Müftî-i Bağdâdî Ebu'n-Nasr Hâşim
100.	Sebetciyân	Nasr bin Abdullah
101.	Semerciyân	Zülfikâr, Ahi Yûsuf
102.	Silahşörlere, Gaziler	Hazret-i Ali
103.	Şatırcıyân	Habîb-i Tayyâr
104.	Şekerciler	Ömerü'l-Kâ'id
105.	Şerbetçiler	İmâm Lokman, Aliye-i Şekerî, İmâm Nu'mân
106.	Taşçılar	Ebu'l-Kâsım
107.	Tekneciler	Abdullah bin el-Vüstâ Veys, Veysel-Karânî
108.	Tellâklar	Ubeyd-i Mısrî
109.	Tellâllar, Cambazlar	Câbir ibni Abdullâh
110.	Terâzî Tutanlar	Nâsır ibn iMukît
111.	Tüfekçıyân	Ebu'l-feth ibni Abdullah, Ahmed-i Zemcî
112.	Ulemâlar, Eşrâflar, Müezzinler	Bilâl-i Habeşî
113.	Veyağhçıyân	...Bin Abdullah
114.	Yapucıyân,	Muhammed ibni Ebu Bekr
115.	Yaycıyân, Okçıyân, Zebehçıyân	Ebu Muhammed İmrân
116.	Yorgancılar	Arab Ka'be'de Abdurrahman

(Kaynak: Köksal, Kurtoğlu, Karaköse, Şenödeyici, 2008:3-147)

Çalışmanın ana kaynaklarını oluşturan fütüvvetnâmelerde ve şecerenâmelerde adı geçen esnaf zümreleri incelenirken bazı esnaf zümrelerinin hem fütüvvetnâmelerde hem de şecerenâmelerde adının geçtiği, bazı esnaf zümrelerinin ise ya sadece fütüvvetnâmelerde ya da sadece şecerenâmelerde adının geçtiği tespit edilmiştir.

Hem fütüvvetnâmelerde hem şecerenâmelerde adları ortak zikredilen esnaf zümreleri (Toplam: 57 adet) olarak, Alemdârlar/ Sancakdârlar, Attarlar, Bahçuvânlar, Bakkallar, Balıkçılar, Bardakçılar/ Çanakçılar/ Çölmekçiler, Beğler, Berberler, Bıçakçılar, Boyacılar, Cerrahlar, Çadırcılar/ Haymeciler/ Haymedûzlar, Çavuşlar, Çerçiler, Çıkrıkçılar, Çiftçiler, Çobanlar, Debbâğlar, Dellâklar, Dellâllar, Demirciler, Dülgerler, Ekmekçiler, Ferrâşlar, Gâziler, Gemiciler, Hâfızlar, Hallaçlar, Hamamcılar, Helvacılar, Kalaycılar, Kasaplar, Kazzâzlar, Keçeciler, Kılıççılar, Kirişçiler, Kuyumcular, Külâhçılar, Kürkçüle, Mücellidler, Müezzinler, Nakîbler, Nalbantlar, Neccarlar, Okçular, Palandûzlar/ Semerciler, Penbedûzlar/ Penbeciler, Reisler, Sabuncular, Sahhâflar, Sakkalar, Sarrâclar, Şatırcılar, Şerbetçiler, Terziler/ Derziyân, Tüfenkçiler ve Yapıcılar zikredilirken

saadece fütüvvetnâmelerde zikredilen esnaf zümreleri (*Toplam; 31 adet*) ise; *Âbidler, Ahılar, Bağbânlar, Başmakçılar, Börekçiler, Çulhacılar/ Çullahlar/ Dokumacılar, Dökmeciler, Güreşçiler, Hammallar, Hub- nefesler, Hurdacılar/ Hurda-füruşlar, İğneciler (Süzengerler), Kullâbcılar (Çengel, kanca, eğirme çarkı yapanlar), Külhanlar, Mehterân, Mimarlar, Muarripler, Müfessirler, Natırlar, Peykler/ Ulaklar, Riyazat Ehli, Sahurcular, Seyisler, Siper-duzlar, Sünnetçiler, Şâirler, Şeyhler, Tabipler, Tâcir, Takyeciler ve Ticâret Ehli,* sadece şecerenâmelerde zikredilen esnaf zümreleri (*Toplam: 54 adet*) ise, *Babucciyân, Bakırciyân, Basmacıyân, Bezirgânlar, Cân-bâzlar, Cilâciyân, Çamaşurciyân, Çarıkçıyân, Çeşmeciyân, Çizmeciyân, Çorapçıyân, Değirmenciler, Deveciler, Dibekciyân, Duzciyân, Dügmeciyân, Ebe Kadınlar, Eşraflar, Fıçırcılar, Hâsırciyân, Hatîbler, Holtacılar, İbrîkciyân, Kâdılar, Kaffâfiyân/ Kavâfçılar, Kahveciyân, Kalburciyân, Kalemciyân, Kemânkeşler/ Cirid Atanlar, Keresteciler, Kunduracıyân, Kübciler, Künciyân, Kürekiyân, Lağumcular, Leblebiçiyân, Lokmaciyân, Menenkozlar, Mumcuyân, Mutâfiyân, Nakkâşciyân, Oturakçıyân, Pâpuççıyân, Sarımsakçıyân, Sebetçıyân, Silahşörler, Soğancıyân, Suciyân, Şekerciler, Ulemâlar, Veyağlıciyân, Yayırcılar, Yemeniciyân ve Yorkancılar* olarak zikredilmiştir.

3.2.3. Fütüvvetnâmelerde ve Şecerenâmelerde Adı Geçen Esnaf Zümrelerinin Yaptıkları İşlerin İçerikleri

77

Ahilik Teşkilatındaki esnaf zümrelerinin yaptıkları işler incelendiğinde toplumun ihtiyaçlarını gidermeye yönelik çok farklı sanat dallarının icra edildiği görülür, Örneğin; Giyim-kuşam (terzi, bezzaz vb.), hayvancılık-dericilik (debbâğ, kürkçü vb.), sağlık-temizlik (ebe, külhancı vb.), taşıma-ulaşım (deveci, hamal vb.), günlük hayatta kullanılan eşyalarla ilgili (camcı, bakırcı vb.), eğlence hayatı (canbaz vb.), ziraat (çiftçi vb.), gıda-yeme-içme (bakkal, şekerci vb.), inşaat (mimar, nakkaş vb.), ticaret (tüccar, tacir vb.), silah yapımı (okçu, kılıççı vb.) ve birçok muhtelif meslekler.

Ahilik teşkilatında riyazet ehli ve âbidler gibi bir sanat ehli olmayan zümrelerin zikredilmesi, riyazet ve ibadet gibi manevi hallerin de bir sanat gibi sayılması¹⁶, hatta şairlerin de bunların arasına alınması gösteriyor ki fütüvvet inancı, manevi vasıf ve halleri bile ihmal etmemekte ve hemen her sınıf halkı teşkilatın içine almaktadır (Gölpınarlı, 2011:77).

Fütüvvetnâmelerde ve Şecerenâmelerde adı geçen esnaf zümrelerinin icra ettikleri sanatlarının içeriği hakkında kısaca bilgi verilmeye çalışılacaktır¹⁷.

- Âbidler: İbadet eden, ehl-i fukara kimse.

¹⁶ Fütüvvet teşkilatındaki yedi guruptan birini temsil eden *Fukara ehlinin (Âbidler)* “sanatı ibadet, dükkanı halvet, aleti riyazettir” (Torun, 1998:121).

¹⁷ Esnaf zümrelerinin icra ettikleri sanatın içeriğini verirken Türk Dil Kurumu’nun Sözlüklerinden istifade edilmiştir. Her bir sanat için ayrı ayrı dipnot kullanılmamıştır.

- Âdiller: Adaletle iş gören, adaletten, doğruluktan ayrılmayan, hakkı yerine getiren, adaletli, doğru kimse.
- Ahılar: 1. Arkadaş, dost. 2. Erkek kardeş. 3. Ahilik ocağından olan kimse. 4. Cömert, eli açık
- Aktârlar (Attarlar): Baharat veya güzel kokular satan kimse
- Alemdârlar: Saltanat sancağını ya da bir asker birliğinin bayrağını taşıyan görevli
- Aşçıyân: Yemek pişirmeyi meslek edinen kimse
- Âteş-bâzlar: Osmanlılarda, şenlikler için donanma fişeklerini hazırlayan, ya da ateşle hüner gösteren oyuncu
- Attarlar (Aktârlar): Kurutulmuş çeşitli bitkiler, çiçekler ve buna benzer ev ilacı gereçleri ve baharat satan dükkân ya da kimse
- Avânlar: Yardımcılar
- Avcılar: 1. Avlanan, av sporu yapan kişi. 2. bir şeyi elde etmeye uğraşan. 3. Osmanlı sarayında şikariler diye adlandırılan askeri grup.
- Ayakkabıcılar, Pabucciyân, Yemeniciyân, Kunduracıyân, Çizmeciyan: Ayakkabı yapan veya satan kimse, pabuççu.
- Bahçıvân, Bahçuvânlar, Bahçıvanlar (Bağbanlar): Bir bahçenin düzenlenmesi ve bakımıyla görevli kimse
- Bakırcılar: Bakır işleyen veya bakır kap kacak satan kimse.
- Bakkallar, Yemiş Satanlar: Yiyecek, içecek vb. maddeleri perakende olarak satan kimse
- Balıkçılar: Balık tutan veya satan kimse
- Bardakçılar: Bardak, çömlek vb. yapan veya satan kimse
- Basmacıyân (Basmacılar): Pamuklu, tülbent vb. üzerine kalıpla desen basan kimse.
- Başmakçılar: Camilerde, giriş bölümünde, çıkarılan ayakkabılara bekçilik eden kimse.
- Beğler: Küçük bir toplumun veya küçük bir devletin başkanı.
- Bekerler: Etkisi, önemi büyük olan, sözü geçer, forslu.
- Berberler: Saç ve sakalın kesilmesi, taranması ve yapılması işiyle uğraşan veya bunu meslek edinen kimse.
- Bezirgânlar: 1. Tüccar. 2. Alışverişte çok kâr amacı güden kimse. 3. Mesleğini sadece kazanç için kullanan kimse.
- Bıçakçıyân: Bıçak vb. kesici araçlar yapan veya satan kimse.
- Boyacıyân: Boyama işini, boyacılığı meslek edinen kimse
- Börekçiler: Börek yapan veya satan kimse
- Cambazlar: 1. Yerde ve tel, at, bisiklet, ip vb. üzerinde dengeye dayanan, tehlikeli, heyecan verici gösteriler yapan kimse, akrobat. 2. At alıp satan veya yetiştiren kimse.
- Cân-bâzlar: 1. Canbaz 2. Hayvan alışverişiyle meşgul olan kimse. 3. Fedâi, atlı asker.
- Cerrâhiyân: Ameliyat yapan uzman hekim, operatör.
- Cilâciyân: Cila yapan, eşyaya cila vuran kimse.
- Cirid Atanlar: Hız kazanmak için gerilip koştuktan sonra, elde taşınan ciriti omuz ya da taşıyan kol üstünden ileriye doğru fırlatan kimse.
- Cullahlar (Dokumacılar): Dokumacılık yapan kimse
- Çadırcılar: 1. Çadır diken veya satan kimse. 2. Yeniçeri ocağının ağa işliklerinde çadır yapan acemi oğlanlara verilen ad
- Çamaşurcıyân: Para ile başkalarının çamaşırını yıkayan kimse
- Çanakçılar: Çanak yapan veya satan kimse.
- Çarıkçıyân: Çarık yapan veya satan kimse.
- Çavuşlar: Vaktiyle divanlarda hükümdarların hizmetinde bulunan yaver veya muhız gibi subaylara denilirdi. Tanzimat'tan evvelki Osmanlı saray teşkilatında çavuşlar, padişahın yaverleri ve çavuş başı mabeyn müşiri idi.
- Çerçiyân: 1. Köy, pazar vb. yerlerde dolaşarak ufak tefek tuhafiyeye eşyası satan kimse. 2. Bazı bölgelerde tuhafiyeci.

- Çeşmeciyân (Çeşmeciler): Genellikle yol kenarlarında herkesin yararlanması için yapılan, borularla gelen suyun bir oluktan veya musluktan aktığı, yalıklı su hazinesi veya yapısı yapan kimse
- Çıkrıkçıyân (Çıkrıkçılar): Çıkrık yapıp satan kimse.
- Çifçiyân (Çiftçiler): Geçimini toprağı ekerek sağlayan kimse.
- Çobanlar: Koyun, keçi, sığır, manda sürülerini otlatan kimse
- Çorapçıyan (Çorapçılar): Çorap ören veya satan kimse.
- Çölmekçiler: Çömlek, testi yapan veya satan kimse.
- Çömlekçiler: Çanak, çömlek yapan veya satan kimse
- Debbâğân (Dericiler): Belirli bir amaçla kullanmak için hayvan derisini işleyen kimse
- Değirmenciler: Değirmen işleten kimse
- Dellâkiyân (Dellâklar): Hamamlarda müşterileri keseleyip yıkayan kimse, tellak
- Dellâliyân (Dellallar): İlan edici, yüksek sesle bildiren, yüksek sesle müşterileri çeken kimse.
- Demirciyân (Demirciler): Demir satan, demir eşya yapan veya onaran kimse.
- Devciler: Deve sahibi, deve kiralayan, deve kervanını güden kimse.
- Dibekçıyân: Taştan veya ağaçtan büyük havan yapan kimse
- Dökmeciyân: Döküm yapan kimse
- Duzcıyân (Tuzcular): Tuz satan kimse
- Düğmeciyân: Düğme, fermuar, boncuk vb. yapan veya satan kimse.
- Dülgeriyân (Dülgerler): Yapıların kaba ağaç işlerini yapan kimse
- Ebe Kadınlar: Doğum işini yaptıran kadın
- Ekmekçiler: Ekmek yapan veya satan kimse.
- Eşrâflar: Bir yerin zenginleri, sözü geçenler, ileri gelenler
- Etmekçiler (Ekmekçiler): Ekmek yapan veya satan kimse.
- Ferrâşiyân (Ferraşlar): Cami, mescid, imaret gibi müesseselerin temizliğini sağlamak ve kilim, halı ve hasır gibi mefruşatını yayma hizmetleriyle vazifeli olan kimse
- Fıçıcılar: Fıçı yapan veya satan kimse
- Gâziler: Düşmanla savaşan veya savaş yapmış. Savaştan sağ ve zafer kazanmış olarak dönen kimse.
- Gazzâziyân (Kazzazlar): İpekçi, İpek yapan veya satan kimse.
- Gemiciler: Gemide çalışan veya gemi işleten kimse
- Güreşçiler: Güreş yapan, güreşen kimse, pehlivan.
- Habbazân: Ekmek yapan veya satan kimse.
- Hâfızlar: Kur'an-I Kerim'i tamamen ezbere okuyan kimse.
- Halaçlar: Yünü, pamuğu yay veya tokmak gibi bir araçla kabartma, ditme işini yapan kimse, atımcı
- Hallâciyân: Yünü, pamuğu yay veya tokmak gibi bir araçla kabartma, ditme işini yapan kimse, atımcı
- Hamâmciyân (Hamamcılar): Hamam işleten kimse.
- Hammallar: Bir ücret karşılığında eliyle veya sırtıyla yük taşıyan adam.
- Hasırcıyân (Hasırcılar): Hasır ören veya satan kimse
- Hatîbler: Cuma ve bayram namazından önce camilerde hutbe okuyan kimse.
- Haymeduzlar (Çadırcılar): Çadır diken veya satan kimse.
- Hayyâtân: Giysi biçip diken kimse, terzi.
- Helvâcılar: Helva yapan veya satan kimse.
- Holtacılar: Halka yapan veya satan kimse.
- Hoş-honlar: Okuyuşu güzel kimse.
- Hub-nefesler: Şifa amacıyla hastaya dua okuyan kimse.
- Hurda-füruşlar (Hurdacılar): Hurda alıp satan kimse.
- İbrîkiyân (İbrîkçiler): Su koymaya yarayan kulplu, emzikli kap yapan kimse
- Kâdılar (Hâkimler): Tanzimat'a kadar her türlü davaya, Tanzimat ile Medeni Kanun arasındaki dönemde ise yalnız evlenme, boşanma, nafaka, miras davalarına bakan mahkemelerin başkanları

- Kaffafçıyân (Kavaflar): Ucuz, özenmeden ve bayağı cins ayakkabı yapan veya satan esnaf.
- Kahveciyân (Kahveciler): Kahve işleten veya kahve pişirip satan kimse
- Kalaycıyân (Kalaycılar): Kap kalaylayan kimse.
- Kalburcıyân (Kalburcular): Tahıl ve başka iri taneli maddeleri elemek için kullanılan büyük delikli veya seyrek telli elek yapan kimse
- Kalemciyân (Kalemciler): Yazma, çizme vb. işlerde kullanılan çeşitli biçimlerde araç yapan kimse
- Kassâbiyân (Kasaplar): Sığır, koyun gibi eti yenecek hayvanları kesen veya dükkânında perakende olarak satan kimse.
- Kassarlar: Leke çıkaran kimse
- Kâtipler: 1. Sekreter, 2. Yazman
- Kavâfcılar: Ucuz, özenmeden ve bayağı cins ayakkabı yapan veya satan esnaf.
- Kavukcıyân: Festen önce Osmanlıların giydikleri, çeşitli türleri olan başlığı yapan kimse.
- Kazancıyân (Kazancılar): Kazan yapan, satan veya onaran usta
- Kazzazlar (İpekçi): 1. İpekçi, 2. İpek yapan veya satan kimse.
- Keçeciyan (Keçeciler): Yapağı veya keçi kılının dokunmadan yalnızca dövülmesiyle elde edilen kaba kumaşı yapan kimse.
- Kemânkeşler (Okçular): 1. Ok atıcı, 2. okçu
- Keresteciler: Tomrukların boyuna biçilmesiyle elde edilen ve marangozlukla inşaatta kullanılan nitelikli ağaç satan kimse.
- Kılıçcıyan (Kılıççılar): Saray zanaatçılarından kılıç yapanlar.
- Kirişçiler: Ok atılan yayın iki ucu arasındaki esnek bağı yapan veya satan kimse.
- Kullâbçılar: Çengel, kanca gibi ucu eğri nesne yapan veya satan kimse.
- Kuyumcıyan: Değerli metal ve taşlardan bilezik, küpe vb. süs eşyası yapan veya satan kimse, mücevherci, cevahirici
- Kübciler: Su, pekmez, yağ vb. sıvıları veya un, buğday gibi tahılları saklamaya yarayan, geniş karınlı, dibi dar toprak kap yapan veya satan kimse
- Külâhçıyan (Külâhçılar): 1. ucu sivri veya yüksek başlık, külâh yapan, diken, kimse
- Külhanlar: Hamamları ısıtan, hamamın altında bulunan kapalı ve geniş ocak, cehennemlik yeri yakan kimse
- Künciyân (Göncüler): 1. Ham veya işlenmiş deri satan kimse. 2. Ayakkabı tamircisi.
- Kürekciyan (Kürekçi): 1. Kürek yapan veya satan kimse. 2. Sandal vb.nde kürek çeken kimse
- Kürkciyan (Kürkçüler): Hayvan postlarından kürk hazırlayan veya bu işin ticaretini yapan kimse.
- Lağumcular (Lağımçılar): 1. Pis su kanallarını açıp temizleyen işçi. 2. Düşman kalelerini yıkmak için lağım kazan asker.
- Leblebicıyan (Leblebiciler): Leblebi yapan veya satan kimse.
- Lokmacıyan (Lokmacılar): Lokma yapan veya satan kimse.
- Menenkozlar (Marangoz): Ağaç işleriyle uğraşan ve ağaçtan çeşitli eşya yapan usta.
- Mimarlar: Yapıların planını yapıp bunların gerçekleşmesini sağlayan kimse
- Muarrifler: Tarif edici, anlatıcı, izah edip bildirici, tanıtan. Tercüman.
- Mumcıyan (Mumcular): 1. Mum yapan veya satan kimse. 2. Yeniçeri Ocağı'nda çavuşlardan sonra gelen, yeniçeri ağasına bağlı on iki subaydan her biri. 3. Fitilli tüfek kullanan asker.
- Mutâfiyan (Mutaflar): Keçi kılından dokunmuş veya örülmüş çul, çuval, yem torbası vb. şey yapan kimseler.
- Mücellidân (Mücellidler): Ciltçi, cilt yapan, kitap ciltleyen kimse.
- Mü'ezzinler (Müezzinler): Namaz vakitlerini bildirmek için ezan okuyan din görevlileri.
- Müfessirler: 1. Kısa ve anlaşılması güç bir metni açıklayan, açıklığa kavuşturan, metnin anlam ve amacı üstünde yorumda bulunan kimse. 2. Kuran-ı Kerim'i yorumlayan kimse.

- Nakîbler, Nakıybler (Nakipler): Bir kavim, kabile veya teşkilatın reisi veya vekili olan kimse.
- Nakkâşcıyân (Nakkaşlar): 1. Yapıların duvar ve tavanlarına süslemeler yapan usta, bezekçi. 2. Nakışçı.
- Na'l-bendiyân (Nalbantlar): Hayvanların ayağına nal çakan kimse.
- Natırlar: Kadınlar hamamında hizmet eden ve müşterileri yıkayan kadın
- Neccâriyân (Neccarlar): 1. Dülger, 2. Yapıların kaba ağaç işlerini yapan kimse.
- Okçılar (Okçular): 1. Ok yapan veya satan kimse. 2. Ok ustası. 3. Okçuluk sporunu yapan kimse, kemankeş.
- Oturakcıyân: 1. Eski eşya satan, bitpazarı tüccarı. 2. Gezgin satıcı, çerçi. 3. Eşyaların gerçek değerini bilen (kimse). 4. Sandalye, merdiven parmaklığı vb. tahta işlerini yapan usta. 5. Sürek avında silahlı olarak av bekleyen.
- Pâbuçcıyân: 1. Ayakkabıcı. 2. Camilerde ayakkabıları bekleyen kimse
- Palan-dûzlar (Semerciler): At, eşek, katır vb. hayvanların sırtına yerleştirilen, üzerine yük bağlanan veya binilen, iskeleti ağaçtan araç yapan veya satan kimse
- Paşmakçıla: Ayakkabıcı, pabuçcu, başmakçı.
- Peykler (Ulaklar): 1. Haberci. 2. Mektup veya haber getirip götürten kimse
- Reîsler: 1. Başkan, 2. Lider.
- Rençberler: Çiftçi, Geçimini toprağı ekerek sağlayan kimse.
- Riyazat ehli: Nefsi terbiye maksadıyla az gıda ile geçinen, nefsinin hevesattan men' ile faydalı fikir ve işle meşgul olan kimse.
- Sabuncıyân (Sabuncular): Sabun yapan veya satan kimse.
- Sahhâfîler (Sahaflar): Eski kitap alıp satan kimseler.
- Sakaviyân (Sakalar): 1. Evlere, çeşmeden su taşımaya iş edinmiş olan kimse. 2. Kırsal bölgelerde sulama işlerini düzenleyen ve denetleyen kimse.
- Sakkalar: Çok su dağıtan, çok sulayan, sucu.
- Sancakdârlar: Sancak taşıyan, Alemdar
- Sarımsakcıyân (Sarımsakçılar): Sarımsak yetiştiren veya satan kimse.
- Sarrâciyân (Saraçlar): Koşum ve eyer takımları yapan ya da satan kimse.
- Semerciyân (Semerciler): At, eşek, katır vb. hayvanların sırtına yerleştirilen, üzerine yük bağlanan veya binilen, iskeleti ağaçtan araç yapan veya satan kimse.
- Sepetciyân (Sepetçiler): Saz, kamış veya ince dallardan örülerek yapılan, genellikle sapı olan, yiyecek ve eşya taşımak için kullanılan kap yapan veya satan kimse.
- Seyisler: 1. Ata bakan kimse. 2. At bakıcılığı
- Silahşörler (Silah-şorlar): 1. İyi silah kullanan kimse. 2. Savaşçı.
- Silâhtarlar: Osmanlılar döneminde padişah, sadrazam, vezir vb. devlet büyüklerinin silahlarına bakan ve koruyan kimse.
- Soğancıyân (Soğancılar): Soğan yetiştiren veya satan kimse.
- Sucıyân (Sucular): Su satan veya evlere su taşıyan kimse, saka.
- Sünnetçiler: Çocukları sünnet eden kimse.
- Şâirler: Şiir söyleyen veya yazan kimse
- Şatırcıyân (Şatırlar): Tören ve alaylarda padişahın, vezirin yanında yürüyen görevliler.
- Şekerciler: Şeker ve şekerleme yapan veya satan kimse.
- Şerbetçiler: Şerbet yapan veya satan kimse.
- Şeyhler: 1. Tarikat kurucusu. 2. Bir tarikatta en yüksek dereceye ulaşmış olan kimse. 3. Tarikat büyüğü veya tarikat kollarından birinin başında bulunan kimse.
- Tabipler: Doktor, hekim.
- Tacirler (Bezirgân): 1. Tüccar 2. Alışverişte çok kâr amacı güden kimse.
- Takyeciler: İnce kumaştan dikilmiş veya ipten örülmüş, çoğunlukla yarım küre biçiminde başlık yapan kimse.
- Taşçılar: Taş yontan, satan veya taş ocağından taş çıkaran kimse.
- Tekneciler: Tekne, özellikle deniz teknesi yapan ve satan kimse.

- Tellâklar: Hamamda insanları keseleyip yıkayan erkek.
- Tellâllar: Herhangi bir şeyi, olayı veya bir şeyin satılacağını halka duyurmak için çarşıda, pazarda yüksek sesle bağırarak kimse, çağırmaç
- Terziler: Giysilerin dikimiyle uğraşan kimse.
- Terziyân (Terziler): Giysilerin dikimiyle uğraşan kimse, dikişçi.
- Testiciler: Testi yapan veya satan kimse.
- Tüfekçiyân (Yay, ok, tüfek atanlar, yapanlar): Savaş gereçleri, silah yapımı ve onarımı ile uğraşan asker sınıfından olan kimse.
- Ulemâlar: İlim ehli, bilginler, sarıklı din adamları.
- Veyağlıcıyân: "gemilerin baş direklerindeki kapalı gözcü yeri" anlamına gelen "çanaklık" adının bir diğer söylenişi "veyağla" adından türeme "veyağlıcıyân" yani çanaklık yapan kişi.
- Yapuciyân (Yapıcılar): Bina yapan, taş işleyen kimseler.
- Yorgancılar: Yorgan, yastık, şilte vb. şeyler diken veya satan kimse.

4. Fütüvvet Verilmeyenler ve Fütüvvet Verilmeme Nedenleri

Fütüvvetnâmelerde fütüvvet verilmeyecek diğer bir ifadeyle şed kuşatılmayacak on iki sınıf kimseden bahsedilmektedir. Bu kimselerin bazılarının birçok Fütüvvetnâmede ve Şecerenâmede zikredilen esnaf zümrelerinden olduğunu da bilmekteyiz. Ancak bu kimselerden makbul sayılan ile sayılmayanların farklılıkları tabloda belirtilmiştir (Tablo 3). Örneğin; Kasaplar, Şed kuşanmaktalar ancak bazı kasaplar hariç. Hariç tutulan kasaplar hayvana eziyet ederek öldürenlerdir, yoksa insanların temel besin ihtiyacı olan et ve et ürünlerini hazırlayan kasaplar değil.

Tablo 3: Fütüvvet Verilmeyenler ve Fütüvvet Verilmeme Nedenleri

Fütüvvet Verilmeyen Kişiler	Fütüvvet Verilmeme Nedeni ¹⁸	Açıklama ¹⁹
Avcılar/ Sayyadlar	İşi daima avlanmak olan, kurdu kuşu tutmak için fak kurar. Kuşçağızların boğazına bıçak dayar, yavrularını aç, susuz keser. Hâsılı avcı her daima kutsuzdur. Böyle adamın fütüvvetten ne nasibi olabilir?	Burada kastedilen avcı, yavrulama mevsiminin dışında ve maişet gayesiyle avlananlar dışındakilerdir.
Cerrahlar	Sanatı cerrahlık olanların düşüncesi de yaralardır, berelerdir. Yaralarla huzur bulandan halk rahat olur mu hiç? Onun fütüvvetten hiç nasibi yoktur. Çünkü onun ancak taş gibi katı bir gönü vardır.	Yine burada bütün cerrahlar kastedilmemekte, bir sınırlama getirilmektedir. Bunların da fütüvvette nispetleri vardır. Silsileleri Ebu Ubeyde-i Cerrah'a çıkar.
Çulhalar	Bil ki çulha da halka yalan vaatlerde bulunur. Fütüvvette yolu yoktur. Çünkü böyle huy cürümdür, günahdır	Burada sözünü yerine getirmeyen şartı konulmuş, eğer verdiği sözünü yerine getiriyorsa sorun yok demektir. Pirleri Hz. Şit'tir, meslekleri de makbuldür.

18 (Gölpınarlı, 2011:266-269), Fütüvvet verilmemesi gereken kişi listesi ve nedenlerine dair bilgiler aynen alınmıştır.

19 (Torun, 1998:112), Fütüvvet Verilmemesi gereken kişilerin hangi şartlarda bundan muaf tutulacağına dair bilgiler aynen alınmıştır.

Dellâklar	Kerem sahibi bile olsa hamama ayak basınca yanında gavur da birdir, Müslüman da birdir. Onun huyuna göre küfürle imanın ikisi de aynı şeydir. Halkın kirini, ayıbını gözünün önüne atar, döker. Fütüvvette bu iyi bir yol değildir	Bazı fütüvvetnâmelerde ve Şecerenâmelerde Dellâkların da fütüvvete dahil edildikleri görülmektedir. Bunlar kendilerini Selmâni addederler, şed kuşanırlar. Bunların pek de makbul görülmemelerinin nedeni bu meslek mensupları mesleklerini icra esnasında insanların avretlerini gördükleri için olsa gerek. Zira Fütüvvetin şartlarından biri de Setr'dir.
İçkiye Düşkün Olanlar:	İçkiye düşkün olan; daima içen, yüzünün suyunu gideren, Tanrının emrini, nehyini bir yana atan Tanrı'yı ve Mustafa'yı inciten kişidir. Böyle kişiye fütüvvetten nasip yoktur. İçkiye düşkün olan, Tanrı rahmetinden meyustur.	
Kâfir	Kendi batıl dinini hak sanıp gerçek dini bıraktığı için (Ona mal çokluğuyla başı göğe erse bile yine fütüvvet verilmez). Zira fütüvvet Hakk'dur.	
Kâhin / Müneccim:	Hesaplar düzer, kendi hesabına uygun kitaplar yazar. Gece gündüz halka yalanlar söyler. Artık fütüvvetin ışığı nereden vuracak ona.	
Kasaplar	Kasapların işi daima kan dökmektir, her an canlılarla karışmaktır. Canlıyı zarı zarı öldürür durur. Böyle adamın fütüvvetle ne işi var?	Burada kastedilen hayvanları inciterek kesenlerdir. Yoksa şartlara riayet edenler değil.
Muhtekir / İstifçiler	Evine buğday götürür, yığar, erzakı, pahalılık olsun diye alır. Onun hareketi yüzünden kıtlık olur. Tuh böyle adama tuh! Çünkü O, mutlak olarak ancak dünyaya tapmalıdır, işi batıldır, fütüvvet ise Hakk'a aittir	
Münafık:	Münafık da çirkin, kutsuz, kötü damarlı, görünüşte insan, fakat nefsi bakımından köpek, Namaz kılmaz, tembel ve haylaz olup yeri cehennemin en alt tabakası bulunduğundan böyle kişinin fütüvvetten nasibi yoktur. Öyle bir adamın, Tanrı katında bulunmaya liyakati yoktur.	
Tellâllar	Vefasızdır. Halkın malını satarken cefada bulunur. Kendisinin azıcık kârı için birçok halkı ziyana sokar. Kârı ziyanla biliş olduğundan işi gücü de fütüvvetten ayırır onun	Hakk üzere ve vefaya sadık olurlarsa makbuldürler.

Vergi Memuru/ Ameldârlar	Vergi toplayan, her an bir vergi kor ve o yeni vergiye tereddüt bile etmeden bir ad takar. Bu suç, bu günah, kıyamete dek o tatsız tuzsuz adamın boynuna kalır. Böyle kötü işli, kötü huylu ve habis kişiye fütüvvet sözü nereden ulaşacak?	
---------------------------------	---	--

(Kaynak: Gölpınarlı, 2011: 266-269, Torun, 1998: 112)

Tablo 3'te zikredilen mesleklerin fütüvvet ehlinde olup olmadığı konusu tarihin her döneminde farklılık arz etmektedir. Zira Nâsır'ın fütüvvetnâmesinde "kasaplar" fütüvvet ehli sayılmazken Safeviler döneminde fütüvvet ehli sayılmışlar hatta Hüseyin Vâiz-i Kâşifî'nin fütüvvetnâmesinde kasapların pirleri hakkında detaylı bilgi dahi verilmiştir (Yılmaz, 2011:1181)

5.Sonuç

Ahlakla kalitenin bulunduğu bir esnaf teşkilatlanma modeli olan Ahilik, 13. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar Anadolu şehir ve kasabalarında hatta köylerinde etkin olmuştur.

Ahiliğin iki önemli unsuru vardır; maddi yönü ve manevi yönü. Ahilik felsefesi bu iki unsurun uyum içerisinde olmasıyla şekillenmiştir. Ahilik temelde İslamiyet'teki Fütüvvet inancına dayanmaktadır. Her ahi muhakkak fütüvvet ehli olmalıdır ancak her fütüvvet ehli ahi olamamaktadır. Zira ahi olabilmenin en temel şartı bir işle, bir sanatla meşgul olmaktır. Kısacası ahi, ahlak ve sanatın uyumlu birleşimidir.

Anadolu'da Ahiliğin kurucusu olarak bilinen Ahi Evran'ın mesleği debbâğlık idi. İlk olarak Kayseri'de kendi mesleği olan debbâğlık başta olmak üzere 32 meslek teşekkülünün bir araya gelmesini sağlamış ve sanayi sitesi kurmuştur. Daha sonra bu sanayi siteleri yurdun her bir tarafına yayılmıştır.

O günkü toplumun temel ihtiyaçlarını karşılayan yani; giyim, gıda, ticaret, günlük kullanılan araç ve gereçler, sağlık, beslenme, temizlik, eğlence vb. alanlarda üretim ve hizmet sunan esnaf zümreleri (Debbâğ, demirci, bakkal, ebe, hamamcı, bakırcı, çömlekçi, soğancı, çiftçi, vb.) bu teşkilatın bünyesinde toplanmaktaydı.

Ahilik Teşkilatınca kendisine Fütüvvet verilen, Fütüvvetnâmelerde adı geçen yaklaşık 85, Şecerenâmelerde ise yaklaşık 116 esnaf zümresi, genel toplamda ise yaklaşık 200 esnaf zümresinin varlığı tespit edilmiştir. Bu esnaf zümrelerinin mesleklerini dayandırdıkları meslek pirleri vardır. Çalışmada bu pirlerin kimler olduğu da tespit edilmiştir.

Her meslek ahilik teşkilatında kabul görmemektedir. Ahilik Teşkilatının temeli fütüvvet inancına dayandığı için fütüvvet ehlinde bulunmaması gereken özelliğe sahip meslekler makbul görülmemiştir (Muhtekir, Ameldâr vb.). Fütüvvet verilmeyen ve adları fütüvvetnâmelerde geçen 12 esnaf zümresi tespit edilmiştir.

Ahilik, kişiyi eğitip üretici ve yararlı işler yapmasını sağlamakla kalmayıp zenginle fakir, üretici ile tüketici, emek ile sermaye ve halk ile devlet arasında iyi ilişkiler kurarak topluma huzur ve adalet getirmiştir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, C. (2000), "İcâzet", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.21, İstanbul.
- Aydın, O. (2011), *Fütüvvetnâme-i Tarikat, Abdulganî Muhammed b. Alâuddîn el-Hüseynî er-Radavî (930/1542)*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara.
- Aykut, A. S. (2000), *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, Yapı Kredi Yayınları, C.I., İstanbul.
- Bozkurt, N. (2010), "Şecere", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.38, İstanbul.
- Demir, G. (1998), *Türk Kültürü Ahilik*, Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Devellioğlu, F. (1996), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara.
- Doğan, A. (2011), *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Erbaşı, A. & Ersöz, S. (2011), "Ahilik ve 4C Karması İlişkisi: Tarihi Perspektiften Bakış", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 59, 135-146.
- Erdem, E. (2008), *Ahilik: Ahlakla Kalitenin Buluştuğu Bir Esnaf Teşkilatlanma Modeli*, Detay Yayınları, Ankara.
- Erdem, E. (2021), "Fütüvvetnamelerin İslam İktisat Düşüncesi İçindeki Yeri", *İş Ahlakı Dergisi*, 14 (1), 27-62.
- Erdem, E., Deveci, S. (2012), "Ahilik ve Meslek Teşkilatları: 19. Yüzyılın Sonlarında Kayseri'ye Bağlı Köylerde Mevcut Meslek Grupları Üzerine Bir İnceleme", *II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu*, Kırşehir.
- Erdem, E., Deveci, S. (2014), "19. Yüzyılın Sonlarında Kayseri'ye Bağlı Mahallelerde Mevcut Meslek Grupları Üzerine Bir İnceleme", *3. Kayseri Ekonomisi Sempozyumu*, Kayseri.
- Erdem, E., Deveci, S. (2015), "1873-75 Yıllarında Kayseri Hacı Kılıç Mahallesi Esnafının Mesleklerine Göre Gelir ve Vergi Durumlarındaki Değişiklikler", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S.45, Kayseri.
- Mehmed Zillî oğlu Evliyâ Çelebi (1969), *Evliyâ Çelebi Seyâhatnâmesi, İkinci Kitab*, (Türkçeleştiren: Zuhuri Danışman), Zuhuri Danışman Yayınevi, İstanbul.
- Gökbel, A. (2007), "Ahiliğin Sosyo-Ekonomik İşlevleri", *II. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu*, Ankara.
- Gölpınarlı, A. (2011), *İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı*, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul.

Hacıgökmen, M.A. (2007), "Ahî Şecere-Nâmelerinin Tarihî Temeli ve Yazılış Sebepleri", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23 (23), 107-114.

Hacıgökmen, M.A. (2020), "Ahi Şecerenâmeleri", *Ahilik Ansiklopedisi*, T.C. Ticaret Bakanlığı Yayını, C.1., Ankara.

Kal'a A. (1995), "Esnaf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Cilt 11, İstanbul.

Karakaş, A. (2017), "Çok Yönlü Bir Sivil Toplum Örgütü: Ahilik", *USOBED Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 1(1), 1-20.

Köksal, F. (2006), *Ahi Evran ve Ahilik*, Kırşehir Valiliği Yayını, Kırşehir.

Köksal, F. (2008), *Ahi Evran ve Ahilik*, Kırşehir Valiliği Yayını, Kırşehir.

Köksal, F. & Kurtoğlu, O. & Karaköse, H. & Şenödeyici, Ö. (2008), *Kırşehir Müzesi'ndeki Ahilik Belgeleri, Ahi Şecerenâmeleri, Beratlar, Vakfiyeler*, Kırşehir Valiliği Yayını, Kırşehir.

Pakalın, M. Z. (1993), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, Cilt.1, Millî Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul.

Ocak, A.Y. (1996), "Fütüvvetnâme", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.13, İstanbul.

Öztürk, M. (2012), *Doğu'nun Ortak Mirası*, Harf Yayınları, İstanbul.

Soykut, R. H. (1978), *Esnaf Kimdir*, Esnaf Araştırma-Eğitim Merkezi Yayını, Ankara.

Şeker, M. (1993), *İbn Batuta'ya Göre Anadolu'nun Sosyal-Kültürel ve İktisadî Hayatı ile Ahilik*, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara.

Şemseddin Sâmi (1317), *Kâmus-i Türkî*, İkdâm Matbaası, Dersaadet.

Tezcan, N. (2009), "Seyahatnâme" *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.37, İstanbul.

Torun, A. (1998), *Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvet-nâmeler*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü (2018), http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=645 (Erişim Tarihi 08.08.2018).

Yaman, B. (2008); "Saray Sanat Esnafı: Ehl-i Hiref", *I. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu*, Kırşehir.

Yazıcı, H. (2009), "Seyahatnâme", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.37, İstanbul.

Yılmaz, O. (2011), "Farsça Fütüvvetnamelerden Hareketle Esnaf Pirleri ve Fütüvvet Âdâbı Üzerine Bir Değerlendirme" *1.Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu*, C.II, Kırşehir.

Arşiv

1."Şecerenâme: Ahi Musa Şecerenâmesi (H.1247/M.1832)", *Kırşehir Müzesindeki Ahi Şecerenâmeleri*, Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Araştırma Merkezi Kütüphanesi

2."Şecerenâme: Farsça Ahi Sinan Şecerenâmesi (H.876/M.1471)", *Kırşehir Müzesindeki Ahi Şecerenâmeleri*, Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Araştırma Merkezi Kütüphanesi.

3.“Şecerenâme: Türkçe Ahi Sinan Şecerenâmesi (H.876/M.1471)”, *Kırşehir Müzesindeki Ahi Şecerenameleri*, Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Araştırma Merkezi Kütüphanesi.

4.“Şecerenâme: (H.1107/M.1695)”, *Kırşehir Müzesindeki Ahi Şecerenameleri*, Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Araştırma Merkezi Kütüphanesi.

5.“Şecerenâme: (H.1261/M.1845-1846)”, *Kırşehir Müzesindeki Ahi Şecerenameleri*, Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Araştırma Merkezi Kütüphanesi.

6.“Şecerenâme: (Tarih yok)”, *Kırşehir Müzesindeki Ahi Şecerenameleri*, Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Araştırma Merkezi Kütüphanesi.

“Berat”, *Kırşehir Müzesindeki Ahilik Belgeleri* Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Araştırma Merkezi Kütüphanesi.

“Fütüvvetnâme”, *Kırşehir Müzesindeki Ahilik Belgeleri*, Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Araştırma Merkezi Kütüphanesi.

“Vakfiye”, *Kırşehir Müzesindeki Ahilik Belgeleri*, Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Araştırma Merkezi Kütüphanesi.

“Hacı Kılıç Mahallesi Tezkire-i Ruhsât-ı Esnaf Defteri”, *Tezkire-i Ruhsât-ı Esnaf Defterleri*, Erciyes Üniversitesi Kayseri ve Yöresi Tarihini Araştırma Merkezi (KAYTAM) Arşivi.